

De Xido nomi!

TOLİŞON SƏDƏ

№ 13 (25)

14 aprel 2012-nə sor

MÜSTƏQİL QƏZET

QİYMƏTİ 40 qəp.

Qəzet həftədə bir dəfə, şənbə günü çıxır

Tı Tolış boştə inə zivoni jiyero çiçi kardə?

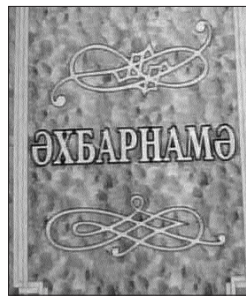

TƏBRİK!!!

Maştə, 15 aprel tarixədə çəmə milləti yolə zoə, çı RF Tolış Diasporə prezidenti İsmayıl Şabanovi 47 sin təmöm bedə. De münasibəti İsmayıl müəllimi təbrik kardədəmon, bəy, həm əçəy iştəni şəxsi koonədə, həmən çı milləti koonədə yolə oğoron orzu kardəmon.

47 sini bud bıbu İsmayıl müəllim!

Respublika Tolışi Mədəniyyəti Mərənqo iyən "Tolışon Sədo" rujnomə

ƏXBAR-^{səh 2.}
NAMƏ

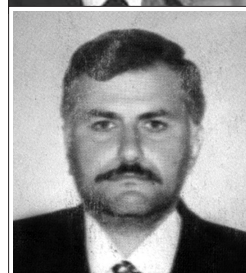
**ANA
DİLİM?!** ^{səh 3.}

RAFIQ CƏLİLOV

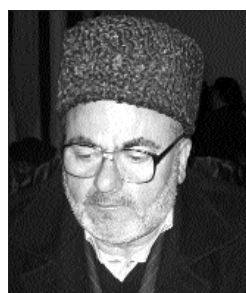
HƏXTU ^{səh 4.}

CAMAL LƏLƏZƏDƏ

PİYƏRƏĞ ^{səh 5.}

ETİBAR AYDIN

**TOLİŞİ
ƏDƏBİYOT** ^{səh 6.}

ALLAHVERDİ BAYRAMI

Talış Diasporasının növbəti konfransı

Talış Info saytı xəbər verir ki, 8 aprel tarixində Moskvada Ümumrusiya Talış Diasporasının növbəti konfransı keçirilib. Konfransda Diasporanın sədri İsmayıl Şabanov, Diasporanın üzvləri Mirbaba Hüseynov, Mürvət Qurbanov, Mübariz Ağayev, Sadətdin Məlikov və RF-nın digər regionlarından olan əlaqələndiricilər hesabat məruzələri ilə çıxış etmişlər. Bir sıra vacib məsələlər müzakirə edildikdən sonra Diasporanın müvafiq dövr üçün işi qənaətbəxş qiymətləndirilmişdir. Konfransda ÜmumRusiya Şiə Müsəlmanları İdarəsinin rəhbəri Şeyxul-İslam Hacı Famil Cəfərov, "Əhli-Beyt" dini icmasının rəhbəri Musa Qurbanov, Talış Mədəni Muxtariyyatının rəhbəri Adil Nəsirov və digər şəxslər iştirak etmişlər.

Biz də "Tolışon Sədo" olaraq həm öz adımızdan, həm də Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzi adından Rusiya Talış Diasporasını keçirdikləri konfrans münasibəti ilə təbrik edirik, Diaspora üzvlərinə gələcək işlərində müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

BAŞSAĞLIĞI

Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzinin, RF Talış Diasporasının və "Tolışon Sədo" qəzetinin kollektivləri RF-nın İslam Mədəniyyət Mərkəzinin Beynəlxalq Şöbəsinə rəhbərlik etmiş həmyerlimiz

Mətin Mehdiyevin

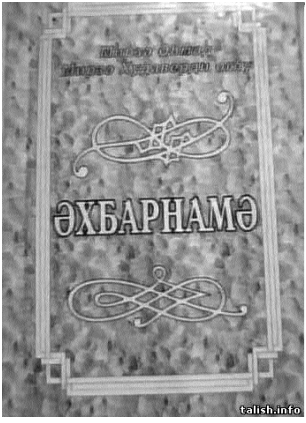
Moskva şəhərində faciəli şəkildə qətlə yetirilməsindən təəssüflənərək kədərləndiklərini bildirərək, mərhumun doğmalarına, yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verirlər.
Allah rəhmət eləsin...

SƏSƏĞİ

Respublika Tolışi Mədəniyyəti Mərənqo, RF Tolışi Diaspora, Sverdlovsk vilayəti Tolışi Mədəniyyəti Mərənqo, "Talış.org" saytı iyən "Tolışon Sədo" rujnomə kollektivon bə Zairəddin İbrahimi əçəy moə

SƏRİYYƏ nənə

Bə rəhmət şe münasibəti de yolə hüznə səsəği doydən.
Xido rəhmət bıbə...

BAKI - 2009

Çapa hazırlayan:

İshaq Axundov

Redaktor:

Seyidağa Onullahi.

Fars dilindən tərcümə edən:

Əli Hüseynzadə

(əvvəli ötən saylarımızda)

Bu [əsəri] yazmaqda məqsədimiz budur. Məni bir şey çox düşündürür: [görəsən] elə bir şəxs tapılar ki, onun üç arxadan olan [əcdadının] adı, sanı və sifətləri xalq arasında tanınmış ola? Vallah yox! Yalnız [onun] hansı tayfadan olduğu bəllidir. Məlum olmur ki, filankəs necə adam olub və bu dünyada necə yaşamışdır? Onun başına nələr gəlmiş? Dünyanın yaxşı və yaman şəbətlərini necə dadmışdır?

Mən, Mirzə Əhməd Mirzə Xudaverdi oğlu 70 yaşına [çatanda] əcdadımın əhvalatını yazmağı lazım bildim ki, məndən sonra övladlarım oxuyub, bilsinlər. Əvvələn, mənim babalarım Qarabağ elatının Zərgər tayfasından üç qardaş olub, Nadir şah dövründəki qarışıqlıq zamanı bilmirəm onlara nə hadisə üz vermişdi ki, Qarabağ vilayətini tərk edib, Talış vilayətinə gəlmişdilər. Onların adını bilmirəm. Lakin atamdan eşitdiyimə görə o üç qardaşdan biri ki, Baxış bəy və Şücaəddin bəylərin ata-babalarıdır. Səfidəşt, yəni Ucarud¹ mahalına gəlib, Moran² mahalının Limar³ kəndində sakin olmuşdur. Biri də ki, məşhur Mahmud Kələntərin babalarındandır, Dəştvənd⁴ mahalında, yəni Muğanın Ərkivan⁵ kəndində yerləşmişdir. [Onlardan] biri də mənim babam Kərbəlayi Qurbandır ki, Qızılabad⁶ kəndində sakin olub, Lisan⁷ tayfasından evlənmiş, bir neçə il Qızılabadda yaşamışdır. Ağa Məhəmməd şah Qacar⁸ Mir Mustafa xanın⁹ üzərinə qoşun göndərdiyi zaman, mərhum Kərbəlayi Qurban acliq və qəhətlik nəticəsində, öz ailəsi ilə oradan köçüb, Astaranın Kürab mahalında¹⁰ Butəsər kəndinin¹¹ məşhur Ağa Kərim məhəlləsində sakin olmuşdur. O zaman Vilgic mahalı Talışın sərhəd hissəsi idi. Vilgicdə¹² Ağa Əbdül adlı [bir şəxs] vardı. [O] qardaşları ilə cənnətlik Mir Mustafa xandan üz döndərib, təvəkkül əlini Qacar dövləti ələyinə uzadıb, Qacar padşahına qulluq edirdi. Çünki keçmişdə Talış vilayətini qarət edərkən onun böyük qardaşı Ağa Qənini əsir aparıb, axtalamışdılar. [O] Ağa Məhəmməd şahın hüzurunda böyük hörmətə və nüfuza malik idi. Buna görə Ağa

MİRZƏ ƏHMƏD MİRZƏ XUDAVERDİ OĞLU ƏXBARNAMƏ

(Talış Xanlığının tarixindən)

Oxucuların çoxsaylı xahişini nəsarə alıb "Əxbərnəmə" əsərini hissə-hissə öz qəzetimizdə vermək qərarına gəldik. "Əxbərnəmənin" elektron variantını bizə təqdim etdiyi üçün "Talış.org" saytına minnətdarıq.

Əbdülün işi-peşəsi fürsət tapdıqca qardaşları ilə bir dəstə gənbərib Butəsər kəndini və Astara mahalındakı kəndləri qarət etməkdən ibarət idi. [Onların] əllərinə heyvan, at, mal-qara və qoyundan nə keçirdisə aparır, bir çox evlərə od vurub yandırırdılar. Onlar qarətə bir sutkanın ərzində başa vururdular.

Cənnətlik Mir Mustafa xan xəbər tutunca onlar uzaqlaşırdılar. Mir Mustafa xanın [köməyi] gəlməsindən heç bir fayda olmurdu. Ancaq cənnətlik xanın ürəyində [onlara qarşı] kin və ədavət artırdı.

Ağa Məhəmməd şah Qacar qoşun çəkib Şirvan, Tiflis və sair Dağıstan vilayətlərini aldı. Çünki Qızlardan¹³ bu tərəfə [olan yerlər] İran [torpağı] hesab edilib, həmişə İran padşahının ixtiyarında olmuşdur. Qış olduğundan [şah] geri dönmək iqtidarında olmadığından Qarabağ mahalında Cavad¹⁴ adlı yerdə qışlaq saldı ki, yazda yenə də öz istədiyini davam etdirdi. Şahın belə xasiyyəti var idi. Ağzından çıxan söz icra edilməli idi. [O, gecə] sərkərdələrindən 12 nəfərini demişdi: "Sabah (əmr) verəcəyəm sizin başınızı vursunlar". Xanlar onun əmrinin dəyişməyəcəyini yəqin bilirdilər. Buna görə həmin gecə 12 xan birləşib Qurana and içdilər ki, bu gecə gedib Ağa Məhəmməd şahı öldürməliyik. Hamısı qeyrət kəmərinə belinə bağlayıb şahın sərapərdəsinə tərəf getdilər. Yolda baxıb gördülər ki, on iki nəfərdən ancaq yeddisi gəlir, beş nəfəri yoxdur. Xülasə, sərapərdənin yanına gəlinə, padşahın qayını Məhəmmədqulu xan arxaya baxıb görmüşdü ki, özündən başqa kimsə yoxdur. O da canından əl çəkib sərapərdənin içinə girmiş və Ağa Məhəmməd şahın yatmış olduğunu görmüşdü. Xəbərsiz onu həyatdan məhrum etmişdi.¹⁵ Bu şad xəbəri eşidən Mir Mustafa xan Allaha şükür etdi. On iki min nəfər piyada və süvaridən ibarət Talış qoşununu səfərbər edib, Ağa Əbdülün gördüyü işlərin cəzasını vermək üçün Vilgic mahalına tərəf getdi. Əmr vermişdi ki, Vilgic əhalisindən hər kimin bir iddiası varsa, qoy gəlib əvəzini birə yüz alsın.

Atam Mirzə Xudaverdinin dediyinə görə, o zaman Ağa Əbdül Butəsər kəndinə və Astara mahalının bütün kəndlərinə tam hakim olmuşdu. O vilayətin adamları cənnətlik Mir Mustafa xanın rəiyyəti [hesab] olunurdusa da, Ağa Əbdülün şər və zülmündən qorxub, gizləndə ona itaət edirdilər.

Mən, Mirzə Xudaverdi Kərbəlayi Qurban oğlu on dörd yaşında ikən öz həmkəndlim məş-

hur dəllək Səfər ilə birlikdə Nəmin¹⁶ kəndinə Ağa Əbdülün yanına getməyi qərara aldım. Çünki o zaman Butəsər kəndxudası¹⁷ cənnətlik Tahirbəylə onların qohumluğu vardı. Kəndxuda Tahirbəyin bacısı Məhrənnisa xanım Ağa Əbdülün atası Mehralibəyin arvadı idi. Biz onların zülmünə məruz qalmamaq üçün Nəminə getmişdik. Həm də müharibələr və vilayətdəki pərkəndəlik nəticəsində ərzaq ehtiyatı az idi. Oralarda bir neçə batman buğda, arpa tapıb öz ailəmiz üçün gətirmək fikrində idik. Bir neçə gün Ağa Əbdülün evində qaldım. Qarnımızı doyuracaq qədər (bizə) çörək vermədilər. Ağa Əbdüldən bizə bir fayda olmadığını görüb, avara və kor-peşiman öz evimizə qayıtdı. Qayıdarkən Qələbəyi-çəmən¹⁸ və Dürşəhunu yolu¹⁹ ilə Ələşikərə çatdım.²⁰ Eşitdik ki, Təngərud dərəsindən²¹ ki, o yoldan çarvadarlar Vilgic, Ərdəbil və başqa [yerlərə] gedirlər - şiddətli hay-küy səsi gəlir. Əsas yol ilə birləşən Ələşikər yolunun axırına çatıb gördük ki, Butəsər, Təngərud və Xolmi kəndi²² əhalisindən iki yüzə yaxın [adam] sadlıqla əl çala-çala Vilgic və Nəmin tərəfə gedirlər. Atam Kərbəlayi Qurban da onların arasında idi. Görüş zamanı atam və onun dostları, tanışları Ağa Məhəmməd Şahın Qarabağ vilayətinə öldürüldüyünü və Mir Mustafa xanın çoxlu qoşunla Apur²³ yolu ilə Nəminə tərəf Ağa Əbdülün üstünə getdiyini bizə bildirdilər. Əlavə edib [dedilər]: "Biz də bu yoldan gedirik!" Ondən əvvəl bir dəfə Ağa Əbdülün qoşunu gecə basqını edib Butəsərə od vurmuş, onların malını qarət etmişdi. O zaman bizim də evimizi yandırıb, bir baş yaxşı inəyimizi, yorğan-döşəyimizi və sair ev avadanlığımızı soyub aparmışdılar. O zaman biz atamla Lənkəran tərəfə cənnətlik xanın yanına qaçdıq. Gördük ki, cənnətlik xan qoşunu ilə Ağa Əbdül qoşununu cəzalandırmağa gəlir. Yolda, yəni Şahağacda²⁴ ona rast gəldik. Öz əzi-halımızı ədalətli [xanın] hüzuruna yetirdik. Cənnətməkan xan atama buyurdu: "Qoca [sən] qayıt. Əgər allah sizin ağanıza fürsət verərsə, onlardan birə yüz intiqam alacağam. Vaxt çatmışdır!".

Biz də atam Kərbəlayi Qurban ilə Nəminə getdik. Gördük ki, Vilgicin fitnəkar camaatı birləşib Nəmin qalasının istehkamlarını gücləndirib cənnətlik xanla müharibə edir. Cənnətlik xan onların qarşısında, yəni Köhnə Xanəgah kəndi²⁵ tərəfində öz qoşunu ilə düşərgə salıb, yavaş-yavaş hər bə başlayır. Xan qalanı

bir anda ala bilirdi. Lakin (o zaman) hər iki tərəfdən çox adam qurılırdı. Xanın fikri bir nəfər də tələfat vermədən qalanı hiylə ilə almaq idi. Qaladan mükəmməl silahlanmış bir suvari bayıra çıxdı. At çapır, qoşuna tərəf güllə atırdı, meydan sulayırdı. Gülləsindən bir kimsəyə zərər dəyməsə də, onun bu hərəkəti rəhmətlik xanı hövsələdən çıxartdı. Tüfəngcisindən "İrani xaraba qoyan" adlı²⁶ tüfəngini alıb, buyurdu: "Ey it, mən istəmirəm ki, belə adamın qanını öz boynuma götürəm. Sən elə düşünürsən ki, bu camaat arasında sənə qarşına çıxma biləcək bir adam yoxdur? Sənin günahın öz boynuna olsun!". Təxminən yarım ağac²⁷ məsafədən xan ona güllə atdı. O hamam saat cəhənnəmə vasil oldu. Atı da oynaya-oynaya bu tərəfə gəldi. Əsgərlər atı tutub, sahib oldular. Hər iki tərəf iki gün bu vəziyyətdə qaldı. Çünki Ağa Əbdül özü Ağa Məhəmməd şah ilə Qarabağa getmişdi. Qardaşlarından Nəsrulla bəyi, Mehdiqulu bəyi və sairələrini Vilgicdə sərkərdə qoymuşdu. [Onlar] Nəmin qalasında dəstəbəsi və sərkərdə idilər. Qala camaatı Ağa Məhəmməd şahın öldürüldüyünü eşitdikdə bu gündən sonra daha ondan bir mənfəət gəlməyəcəyini bildilər. Buna görə də cənnətlik xanın hüzuruna gizli bir elçi casus göndərdilər ki, xan onların təqsirindən keçsin. Onlar da Ağa Əbdülün qardaşlarını tutub qolu bağlı xanın xidmətinə gətirər. Özləri də [xana] tabe olurlar. Cənnətlik xan onların təqsirindən keçdi. Lakin Astara mahalı kəndlərini qarət edənləri üzə çıxarıb cəzalandırmağı və [aparılmış] malları sahiblərinə qaytarmağı şərt qoydu. Onlar da buna razı oldular. [Qala] camaatı arasında iki nəfər kəndxudabaşı vardı ki, hamı onların sözüne qulaq asırdı. Qalada zarafat və (hiylə) yolu ilə "Turna döydü"²⁸ oynamağa başladılar. Oyun arası hər iki [kəndxuda] Ağa Əbdülün qardaşlarından yapırdılar. [Ağa Əbdülün qardaşları] dedilər: "Siz nə edirsiniz?" Onlar dedilər: "Ağalar, bu oyundur. Heç ayı fikrə düşməyin!". Xülasə, tam arxayınlıqla onları tutub ayağı bağlı [Mir Mustafa] xanın hüzuruna gətirdilər. Xan onların həbsinə əmr verdi. Öz qoşunu ilə qalaya daxil oldu. Hökumət işləri ilə məşğul olmağa başladı.

Mən atamla birlikdə Ənbəran²⁹ kəndinə dostlarımdan Hacətə xan kəndxudanın evinə getdim ki, bəlkə qarət olunmuş şeylərimizdən bir iz tapa bilim. Hacətə xan kəndxudanın evində gecə bizim üçün yorğan [döşək] gətirdilər, yatdım. Səhər gördüm ki,

bu yorğanlar bizimdir. Atama dedim: "bu yorğan-döşək bizim qarət olunmuş mallarımızdır" [Atam] fağır və utancaq adam [olduğundan] xəcalətlə mənə dedi: "Səs salma, bunlar utanarlar!". Mən dedim: "Ey yazıq ata, bunlar bizim evlərimizi qarət edərkən heç utanmadılar, mən öz malım üçün nə səbəbə utanmalıyam. Sizin bu təklifiniz yer-sizdir!".

Müxtəsər, Nəminə [gəlib] xanın hüzuruna ərz etdim: "Qurbanın olum, Şahağacda "allah qoysa Sizin [qarət olunmuş] mallarımızın əvəzini onlardan birə-yüz alaram" [deyə] söz verdiniz qoca kişinin oğluyam. Qurbanın olum, indi mən ənbəranlı Hacətə xan kəndxudanın evində öz malımı tapmışam". Bu işdə Hacətə xan kəndxuda ilə Səliman əlbir olsalar da, xan onların xidmətinə nəzərə almayıb, bizim malların tamamilə alınmış özümüzlə verilmiş haqqında əmr verdi. Bu əmrin icrasında azca səhlənkərlə göstərilərsə, Hacətə xan kəndxudanın evi qarət olunsun [dedi].

Fərmanı mənə verəndə Mirzə Seyidağa oğlu Mirzə Şərif məndən iki riyal³⁰ təliqə³¹ pulu istədi. O vaxt dövlət adamlarında [belə] iki riyal pul tapılmırdı. Mən ona çox yalvardım, qəbul etmədi. Bir gün təliqəmizi verməyib saxladı. Axırı min zəhmətdən sonra aldıq. Çünki əvvəllərdə, yəni yeddi yaşında mən də əlifba oxumuşdum. Dünya işlərindən əl çəkmişdim. Qeyrətim çoxdu, qarət olunmuş mallarımı aldıqdan sonra atamla birlikdə evimizə qayıtdım. Evlərimizi yandırmışdılar. Zəmanə sakit və Talış vilayəti asudə olduqdan sonra hər kəs öz evini yenidən tikib, təmir etməyə başladı. O cümlədən böyük qardaşım Kərbəlayi Fətəli və o birisi Lütfuli öz evlərini təmir etməyə başladılar. Uzaqda olan bir məşhur suyun [kənarına] getdilər. Tikinti materialı kəsdilər. Onları [kəndə] daşımaq üçün bizi də özlərlə apardılar. Özümüzə bir cüt camış götürüb getdik. Camışların boyundan dörd dirək asıb çəkirdilər. Mənə də camışların ardınca gedib səsləməyi tapşırıdılar. Mən də camışlara hay vurub, səsləyirdim. Dirəklərdən biri mənim ayağıma dəyib ayağımı yaraladı. [Ayağım] çox ağrıyırdı. Xülasə, bir təhərlə özümü evə yetirdim. Nahar etdik. Qardaşlarım yenidən ağac gətirmək istədilər. Məni çağırdılar. Mən boyun qaçırdım. Nə qədər çağırdılarsa da mən cavab vermədim. Böyük qardaşım mənə tərəf bir balta atdı. Balta mənə dəymədi. Allah eləmiş başıma dəysəydi, sağ qalmazdım. Mən qaçdım. Dedilər: "hansı cəhənnəmə istəsən rədd ol, bu evdə qalma!". Mən gizlicə anamın zənbilindən iki panabadi,³² Tərəssül³³ və Came-i Abbasi³⁴ [kimi] 2-3 cild kitab götürüb, tək başına Gilana³⁵ tərəf getməyi qərara aldım. Bir neçə gün yol getdim. Allah mənə həmyerlilərimdən bir yoldaş yetirdi. Onunla birlikdə Rəşt³⁶ mahalının Kəsgər³⁷ kəndinə getdik.

(ardı səh.7-də)

Rafiq Cəlilov
celilovrafiq@mail.ru

Hər bir millətin qürur duya biləcəyi bir şey olur. Kimisi dili ilə, kimisi ərazisi ilə, kimisi də intellekti ilə qürur duyur. Biz də qürur duymalıyıq, bu qüruru bizə dilimizin QƏDİMLİYİ yaşatmalıdır....

Məktəblərdə "Talış dili" fənni...

Əksər Talış kəndlərindəki məktəblərdə "Talış dili" fənni tədris olunur. Əldə etdiyimiz, nə qədər həqiqət olduğunu bilmədiyimiz bəzi məlumatlara görə əksər "fənn müəllimləri" Talış dilini tədris etməzlər, daha doğrusu bu dilin tədrisini vacib saymırlar. "Talış dili" dərslərində, "bu dil kimə lazımdır?" deyib, uşaqları "futbol oynamağa" buraxan bu cür müəllimlər nədənsə jurnala "saxta" qiymətlər yazdıqlarına, dövlətdən havayı pul aldıklarına görə utanmırlar. Düzdür, vicdanlı müəllimlər, dövlətdən aldıkları əməkhaqqı müqabilində bu fənni tədris edirlər, daha doğrusu bu fənni tədris etməyə çalışırlar, hətta əlavə vəsait kimi qəzetimizdən də bəhrələnilirlər. Demək məktəblərdə bir "Talış dili" fənni problemi var..

Bu böyük bir dərddir, dövlət rəsmən səninin dilinin tədrisi üçün dərslər

saatı ayırsın, qanı qanından, canı canından olan müəllimlər isə bu dərslər saatını fota versinlər. Axı niyə bizim müəllimlər belə edirlər? Bax bu suala cavab tapmaq elə də asan iş deyil. Amma bəzi mülahizələrimiz var ki, həmən mülahizələr də konkret faktlara söykənirlər. İlk və ən əsas fakt odur ki, hazırkı təhsil naziri Misir Mərdanov nədənsə "Talış dili" dərslərinin təzələnməsi üçün müvafiq sərəncam vermir, baxmayaraq ki, hər 2-3 ildən bir digər fənn dərsləkləri təzələnilir. Demək Misir Mərdanov təhsil nazirliyində Azərbaycan iqtidarı "Talış dili" fənninin tədrisində maraqlı deyil. Burda bir sual meydana çıxır: əgər iqtidar "Talış dili" fənninin tədrisində maraqlı deyilsə, onda niyə bu fənn dövlətin proqramında öz əksini tapıb? Bu suala cavab tapmaq üçün təhsil nazirindən tutmuş Prezident Administrasiyasının müvafiq şöbə müdirinəcən müsahibələr alınmalıdır. Lakin nə təhsil naziri, nə də PA-nın şöbə müdiri bu müsahibəni verməz, çünki deməyə sözləri olmaz. İstəsək də, istəməsək də bu sualın cavabını özümüz tapmalıyıq. Mən belə başa düşürəm ki, iqtidar Avropa qarşısında götürdüyü öhdəliklərin icrasının vəziyyətini pərdələmək üçün məktəblərdə "Talış dili" adlı bir fənn saxlayıb ki, Avropa parlamanında "milli azlıqların hüquqlarını qoruyuruq, hətta onların dillərində dərslər də keçirik" deyə bilsinlər. Daha bu Avropa parlamanının yazıq üzvləri nə bilsinlər ki, səki daşlarına milyonlar xərclənən bir ölkədə "Talış dili" dərsliyinin təzələnməsi üçün para tapılmaz. İnsan haqlarından "ağızdolusu" danışan parlament üzvlərimizə qulaq asan Avro-parlament üzvü nə bilsin ki, məktəblərimizdə "Talış dili"ni "tədris edən

bəzi müəllimlərin" bu dil haqqında anlayışları belə yoxdur. Bəs görəsən bu cür acınacaqlı və dövlətimizə utanc gətirə biləcək bu vəziyyətdən çıxış yolu yoxdurmu? Məncə var. İlk olaraq məktəb direktorları "Talış dili" fənninin tədrisini əmək, bədən tərbiyəsi və ya zoologiya müəllimlərinə yox, bu dili bilən və həmən məktəblərdə Azərbaycan dilini və ya hər hansı bir xarici dili tədris edən, Talış dilini mükəmməl bilən Talış kökənli müəllimlərə tapşırırsalar, daha yaxşı olar. İkincisi, Təhsil Nazirliyi dərhal yeni tədris ilinin planına "Talış dili" dərsləklərinin təzələnməsi haqqında" müvafiq bənd salmalıdır. Üçüncüsü və ən əsası: "Talış dili" fənnini tədris etmək üçün kadrların hazırlanması məqsədi ilə ən azı Lənkəran Dövlət Universitetində "Talış dili və ədəbiyyatı fakültəsi" yaradılmalıdır. Dövlət bu addımları və ya daha mütərəqqi addımları atarsa, bütün Azərbaycanın fəxri olmalı olan, bəşər sivilizasiyasının ən qədim dillərindən biri-Talış dili qorunub saxlanacaq, nəsildən-nəsilə ötürüləcəkdir. Yox, əgər iqtidar bu addımları atmazsa, demək bu iqtidar Talış dili ilə yanaşı, Talışların da yox olmasında maraqlıdır....

"İki gəncin manifesti"...

Son bir həftədə iki ağır xəbər alдық: iki gənc həyatdan gedib! Bunlardan biri Beyləqan rayonundakı "N"saylı hərbi hissənin əsgəri, əsgəri xidmətinin başa çatmasına 2 gün qalmış və rəsmi məlumatlara görə özünə sui-qəsd etmiş Lənkəranın Şurik kənd sakini Həsənov Emin Qılman oğludur. Doğurdanmı əsgəri xidmətinin qurtarmasına iki gün qalmış Emin özünə sui-qəsd edib? İnanırcı deyil,

Mətin Mehdiyev

yox əgər Emin özünə sui-qəsd edibsə, demək ordumuzda nələrsə olur və bu "nələrin" qarşısı vaxtında alınmazsa, hələ çox qapılara sink qutular gələcək. Allah sənə rəhmət eləsin Emin, fəqət sənə o həddə çatdırılardan qısasını almamış getdin.

İkinci xəbər Moskvadan gəldi: Moskvada bir həmyerlimiz yaşayırdı, Mətin Mehdiyev. Keçən il ailə qurmuş və bir körpəsi olan bu gənc aprelin 9-dan 10-na keçən gecə vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Kim idi Mətin Mehdiyev? Mətin Mehdiyev gənc olmasına baxmayaraq Rusiya Federasiyasının İslam Mədəniyyət Mərkəzinin Beynəlxalq Şöbəsinin rəhbəri idi. Moskvada yaşayan həmyerlilərimizin, İslamı dəyərlərə qiymət verən digər millətlərin nümayəndələrinin hörmət etdiyi bir şəxs idi Mətin! Mətin Mehdiyev dünyanın yaranışından qiyamətəcən var olan Allah ilə şeytanın mübarizəsinin iştirakçısı idi və şeytanın qalib gələ bilmədiyi Mətinə iblis simasına girmiş şəxslər vəhşicəsinə qətlə yetirdilər. Əqidəsi yolunda ölənlər şəhid-dir! Sənə şəxsən tanımasam da, deyəcəyəm: uca Şəhidlik zirvən mübarək, QARDAŞ!

TOLOŞƏ BANDON

(Etnoqrafik poema)

II pə

Toloşə bandon, bə tukon ve ovbədə,
Dı şır-şırı çı ru ovi tov bədə,
Bıbu hejo tar kotani qəv bədə
Mırəhmədi kotan rərə oqardo,
Leki şumon dı adəti neqardo,

Merdon ho-ho əkəyn nomoji bə çəton,
Çəpə ədəyn bə leki iyo qo giton,
Əmbər-buə şartüki birz lap kəton,
Jenon nişon əkəyn çıçon əhandin,
Vanq beəkəyn, şinə sədoon cəmandin

Sebin çobın tumi bə lək dəəjnənin,
Səkiştəyo leki oxoy səəjnənin,
Həbibəən zilə gərrə əjəniy,
Rüyəni qəte niyədə mandəy düyeece...
Hakinəlima hüye haa... hüyeece...

Bəmi nəy məvot

Dılım tını piyekü, mütəyə vıtdəm,
Şeirən çı dili çütəyə vıtdəm,
İm üzrüyon dili vıteyə vıtdəm,
Bıqordon bəştə sə, bəmi nəy məvot

Az ıştən elçibəm, tınən pünhon bəş,
Dimi həşiy, siyo bəviş, siyo çəş
İsə tınən beşüş, mınıyən vindəş
Bıqordon bəştə sə, bəmi nəy məvot

Badame, püstəyə lübütən qəvən
Dışəvə ovşümü oxşərə bəvən,
Das əkəşnim tiku, takanım kəfən,
Bıqordon bəştə sə, bəmi nəy məvot

Reçini nişonəy ıştı çəş bəvon
Hükm bıkoş, bəbem botono qovon
Az ohilim çıçə, Mırheydər cıvon,
Bıqordon bəştə sə, bəmi nəy məvot
Bıqordon bəştə sə, bəmi nəy məvot

Fevral 2004

Toloşə kinə

Tı ruşinə honi çəşməş,
Bənə siyo kijə handaş,
Lap ceyronişi, roysə mandəş
Məkişt mını, toloşə kinə!

Həm ranqinişi,
Həm sanqinişi,
Həm vanqinişi,
Toloşə kinə!

Sədo beka, şo bəbəmon,
Oxo boçi çə bəbəmon?
Boy i kədə ho bəbəmon
Məkişt mını, toloşə kinə!

Həm tovsanişi,
Həm zımsonişi,
İqlə coniş,
Toloşə kinə!

Vey reçinişi- aləm vində,
Çəşin bətiy-həmmə zındə,
Azən-Xıdo qıləy bəndəm,
Məkişt mını, toloşə kinə!

Tı həm həşiş,
Həm otəşiş,
Hərorətişi,
Toloşə kinə!

Çərdə şəvə ovşumişi tı,
Məxmərişi tı, avşumişi tı,
Az aşığim ancəğ bəti,
Məkişt mını, toloşə kinə!

Həm vıləsəş,
Həm dıləsəş,
Həm xoləsəş,
Toloşə kinə!

Vəyonədə vindəmtini,
Daparzındən çəşon mını...
Şanqo beşi bəsə honi,
Məkişt mını, toloşə kinə!

Vey otəşiş,
Anqə çəşiş,
Dilim bəşiş
Toloşə kinə!

Çı toloşi kon pıştənim,
Pünhon məkə vey ıştəni,
İsət tı bəş- lap kıştənin
Məkişt mını, toloşə kinə!

Dilim bəfoş,
Sinəm səfoş,
Dardim dəvoş
Toloşə kinə!

Mırheydərım, olət dütdəm,
Əncəx boto, şeir vıtdəm,
İştı roədə con opıtdəm,
Məkişt mını, toloşə kinə!

Az həyatim,
Məhəbətım,
Səxavətım,
Toloşə kinə!

10.01.2002
Mırheydər Başəru

CAMAL LƏLƏZƏDƏ

Çe əvəsori oxonə rujonbe. Imruj-maški əğilon çe məktəbo vadoəninbin. Məktəbi dərs hissə mudur Məşriq muəllimi fik-xəyal peqətəbe. In dirozə se manq tətili çe curə dəbəvoniye ki, foydaş babu bəy, bə kəy əlavə dərə-mud biyəy?

Təbiətən məzlumə odəm bə Məşriq muəllimi jəqəon dıl təsboniyə peştış nibe çəy. Məzuniyəti pulən bə vəyə sezoni bəzu bərəsi, ya nırası. Hələ çimi huzuron-yasonən hestin, çe kəy sə nı-bə həzo ehtiyocənən. Deki bıšu bə Urusət boştə siyo ruji bıbəmi? Əhməd muəllimi barzə sədo pelorzınışe əv çe mal-xuləku:

-Ha Məşriq muəllimə, çiçe jıqə bə çort şəş? Məzuniyət puli baxş karde zındənış?

Əhməd çe Məşriqi kanə şo-qirdbe, esə dəy i məktəbdə muəlliməti kardəbe, çək qıləy cıvonbe. Vey vaxti de Məşriqi həmsəhbət əbi. Əve Məşriq muəllimi nıkarde kivoləti, iştə satınəni dumoton çəp jəşe bo Əhmədi. Əhmədən oqarde bəştə həmkə- muəllimi votışe:

-Muəllim, tı boy fik məkə bı həxədə. İmsor az bəbam tını bə Urusət, inşəAllah, çəy xəy bəvındeş.

-İnşəAllah, kəynə şədəş əyo? - Məşriq de maraği parsəy Əhmədiku. Əhmədi kırç-kırçı bəy cəvəb doşe:

-Omə həftə dəro qınedəmon. Hisob bıkə botınən, boştənən

ivirədə bilet səme, çımı cıfədəy!

-Bızın, Əhməd, sovo roy puli çımı co pul nime ha!- Məşriqi məxsusi qeyd kardışe, Əhmədiən de yolə tivoxəti votışe bəy:

-Ayb ni, xotırcəm bibi, besıxənən bəsə dəşədəm tını.

Arədə 3-4 ruj dəvardəbe, Məşriq peqınıye bə Əhmədi cadədə, xəbə-xubəş səy:

-Bileti ko çiç karde, səy zıne?

-Muəllim, bəsə biletisə sə arışdəbin. Dezu boştə qıləy səy zınəme. Hiç əkəni, az tikəy rə bəşem, peşo tı bomeş. Az tını çəş bəkam Leninqrədə. Çımı tor-torə dukoni vırə bəti bələde. Boyş əyo. Boti har curə hıriye-həvate şəraitı sərəst bəkam.

Çı sıxani bəpeştə Məşriq muəllim çiç bıvoti? Damə nibe, tamtamijə co be Əhmədiku, çe bə kə.

Maştənəbe. Məşriq de qıləy qədə çəmədoni oməy bə Boku, bilet səşe bə Leninqradi şə təyyarə (ıştənəpəri), 2-3 saati bəpeştə oməy -evoy Leninqradi aeroportədə (epərqoədə). Həni koğəzə pul mandənibe, de osonə puli de təhəri peniştə bə trolleybusı (bə terəbusı). Nim saat dənıvarde rəse bə Əhmədi məğəzin bı rəyonı, nəve pəydo kardışe həminə cadə, həminə dukon.

Şanqovə nezibe, Əhməd nıştəbe dukonədə imrujnə dərəmu-di aşmardəbe. Məşriq muəllimi sədoş məse, beşe bə dukoni bəy qəv, edəsəy bə Məşriqi, zevılə sıray kardışe. Boçi? Məşriq muəllim qıləy rujədəbe ki, esə çəy avlod dəy gəppağap bəvov, iştə dədə nəzini. Məşriq muəllim se rujbe kədə beşebe, dırışt oqınıyəbe. Dimi mu eqətəbe, əslən siyo ranqbe, toni dimi mu, toni vəşyibe, toni çırki-lırdı dılədəbe, in qiyafə tikəyən əy siyo nişo doydəbe, mıxləs, bə siyo zəvel oqardəbe, iqlə çəşonış viriski-viriski doydəbe, jıqə bızın neçi (vaq) toykiyə şəvədə səpe tı omedə...

Əhməd omə de Məşriqi dast-bəqi be, hal-əhvöl qətışe, tādibəsə votışe:

-Məşriq muəllim,-Əhmədi okardışe sıxani boğçə, - Az esə dast-poçəm, bo moli şedəm, mını həzo-həlbət çış kardədən, maştə bomem, sıxan bəkamon, esə vaxtım ni, mını bıbaxş, az şim.

-Zə, Əhməd, çımı mandə vırəm ni, oxo? Cıfədəm vist qəpik pul mandə,- oxonə sıxanon votədə benəvo sədo lap eşe, gəhəri qəte çəy xırtə. Əmma Əhməd həni bə maşın peniştədəbe, du-

məyəndı votədəbe:

-İyo bınəv, çəmə tolişə əğilonədə qıləyni pəydo bıkə, imşanqo çəy kədə bımand, bo maşkinə Xıdo kərimə.

Əhməd şe. Ğıbo qətışe çe Məşriqi xırtə. In toyki bə zəmin qınıyə vaxtədə çiki kəybə okəy, bəki dəviti? 2-3 dəyğə hışkbe mande bəsə ıstəsə, nəfəsış şe-nome. İberdəmə peştə dast nəbe Məşriqi amisə, nəfəsış vaşde, pəlarze, de təhəri qarde, de çətini zınəşe in dasti xıvand. In xonəxo çı Ruəkəno Əzizəğə zə Əlifəğəbe, Bədəloni məktəbdə bəy dərs doəşbe;

-Məşriq muəllim, təsadufən, dəvardəbim çıyo, ıştı de Əhmədi arədə bı qəpon məsəme. Boy, boy, demı boşəmon.

-Vuy balə, tı bomı Xıdo vığandəşe,-Məşriq muəllimi bəmə qəte, əmma tam jəşe, ıştənış bə buruz nıdoy. Əlifəğə dəşe bə Məşriqi kəş, oməyn bə avtobuson mandəvırə... Hiç nim saat dəvardə nibe, əvon kədə bin.

Məşriq bə həmom dəşe, dimış toşe, nişte bə sufrə. Əlifəğə dəştə dıqlə divojə həmro çəy xıdmətə mandin. Harde- harde hani qəte əv. Vırəşon nişo doy, dəşe bə yonqo, çəşon sistətikü vi beədə, fikədəş iqlə divo qardədəbe:" Ha Xıdo, tını nızəkəsi lənət bıbu, şukr, şukr bəti..."

Maştə nəfo sufrə səpe Əlifəğə vey qıləy çəçinə təklif kardışe bə Məşriqi:

-Məşriq muəllim, vındəmon, tı vojori odəm niş, moli ni, moyə ni. Tı boy çəmə se kəsi harujnə hardı-həşi bəməno təm-tum bı-

kə, vojorədə nışdə zoon harujnəni dərəmu-di gədər bıdəmon bəti. Tolışi xorəkən təm-ləzət çəmə yodo beşəxo...

Məşriq rozi nibe:

-Az Əhməd votəme, iyo oməm, be Əhməd bəşmə hiççi vote əzınım.

Əğilon sərəsə kardışone, Məşriqən tikəy bədiqə oməy- pəmande çe Əhmədi tor-torə məğəzə paylu. Tikəy dəvardə- Əhmədən oməy-beşe, maşınədə evəy, Məşriqış vinde, ovqatış təlxbe, ranqış qarde. Besələm-bekələm votışe:

-Məşriq muəllim, koonım sərəst ni, mol omə- beşəni, ıştən boştə çarə bıkə, mını həni norohat məkə.- Nişte bə maşın, tov doşe -şe.

Məşriq nişte cadə kəno bılndəyədə, jıqəbızın dast- poçəş siyəbe. Fik kardışe ki, həni çəy oxo rəsə, bepul, bepeşt, besovmiyə iyo tələf bəbe. Piyəşe siconi bıbəmi, əncəx qıləy dast oməy-dəşe bəçəy cıf, edəsəy bənə se hə-

zo ruble. Sə rost kardışe, bənə çə dasti xıvand Əlifəğəy. Əlifəğə qətışe çı Məşriqi kəşədə, rostış karde bə səpo, votışe bəy:

-Ha çımı azizə muəllim, beşt bışəmon. İn vırə ıştı dars doə məktəb ni, im co məktəbe, co məktəb!

Məşriq tamtamijə eqınıye dumo Əlifəğə. Oməyn- beşin bə vojori anbo- mol baxş kardə vırə. Əlifəğə bə Məşriqi tavzi, pələmə vırə səşe, pamadorə yəşikon hırışe, xələt iyən co lozimbə çıyon bə dast vardışe. Muəllimış nışənde vojorədə, ıştən beşe-şe.

Çə rujnəku dıqdə-qədə Məşriq bəştə omə, bə rujone vojorədə hıre- həvate əkəy, bə şəvone Əlifəğə palyu əmandi, boəvono çe tolişi anqıştə hıştə xorəkənədə əpati...

Ruji bəsə qiyməti barz-kirtisə de moləvoj Yaşari eqınıye bə hes-bəhs. Piyəşe pamadorə yaşiki tikəy erjon peqəti, əmma Yaşar məzənnəsə boho votədəbe. Məşriqi kardışe lovə-mınnət, quzərani bevəciku vote, Yaşarən bə kam-bə vey dəy rozi bedəbe. Əmma mərdimazari nahəste, çıvon savdı bıqəti. Savdı şinə vaxtədə peştəno i kəs daməbe:

-Zə, Yaşar, ıştə votə gıymətisə bımand, bo har besə-bepo erjonəti eməğand.

Məşriq qarde- bıvındi ki, im xonəxo kiye, bəçəy koy pəl jəyde, bənə Əhməd! Əy bə Ursət vanqıbıkə Əhməd! Bın gəribə şəhərədə əy besə- bəpo bınə Əhməd!

Məşriqi moədə diyə şıt cırbe, hırsı jəşe bəçəy sə, qəvış purbe de həxtu, hiç nıznaşe kəynə daçıke həxtu bə Əhmədi dimi. Məşriqi iqlə əviş vinde ki, Əhməd ıştə dimi mole-mole beşe- şe. Yaşari çəşon beşkəlləbe. Qədə-qədə nişte pələmə kəno, qətışe ıştə sə, benəvo amon vaştəbe- eqinedəbe...

April, 2012

Zabil Mədəj

Bu dəfəki araşdırma-yazımda Lənkəranın Vilvan, Verəvul və Girdəni kəndlərinin adlarının izahını verəcəm.

Vilvan (Vilvon)

Vilvon toponiminin VILVAN kimi təhrif forması ilə yazılması vətənimizdə adi bir haldır. Heç bir mənə verməyən Vilvan sözü, çox əfsuslar olsun ki, bu gözəl kəndin adına yapışdırılmışdır. Deyirəm nəyə və kimə lazımdır bu toponimlərimizin təhrifi İlahi?!.. Bu toponimdə ta-

lış dilində VIL -gül, VON isə qoruyan, saxlayan, becərən mənasını verir. Məsələm talış dilində Çayəvon, Hiyəvon, Qovon, Pəsəvon, Moləvon və.i.a sözləri göstərmək olar ki, dediyimizi subut və təsdiq edir. Bununla belə bir qəti qərara gəlmək olur ki, bu yer öz adını "gül becərən" və yaxud "gül becərməklə məğul olanlar" anlamından götürmüşdür. Talış dilinin fonetikasına və qrammatikasına baxanda,

Toponimlərimiz

əslində bu kəndin tam adı VILƏVON kimi yazılmalıdır. "VIL"-gül, "Ə" mənsubiyət bildirən və həm də bağlayıcı funksiyasını daşıyan hərf, "VON" isə qoruyan, saxlayan anlamını verir. Sadəcə şifahi dilin tənbəllik xüsusiyyətini nəzərə alsaq "Ə" birləşdiricisi "VIL" və "VON" sözlərinin arasından itib.ş düşmüşdür. Beləliklə şəffaf olan toponimlərimizi təhrif etməklə, bu toponimlərin izahında bizi çətinliklərlə üzbəüz qoyanlara Allah insaf versin.!

Verəvul (Viyəvul)

Viyəvul toponiminin şəffaf olmasına baxmayaraq, talış dilinin zəngin çalarlarına varmadan, onu izah etmək qeyri

mümkündür. Amma buna baxmayaraq adlarını akademik və professor qoymuş bəzi "alimlər" heçnədən çəkinmədən bu toponimi təhrif etməkdən elə bil həzz almışlar. Məqsədləri də bu olmuşdur ki, desinlər filankəsin kitabı çıxıb, alimdir!...

Toponim VİYƏ + VUL söz birləşmələrindən əmələ gəlmişdir. "Viə" türk dilində tərcümədə Söyüd, "Vul" isə arxaikləş-

miş sözdür ki, talış dilində məkan, yer mənasını verir. Yəni "söyüdlü yer" və yaxud "söyüdlü məkan". İndinin özündə də bu kəndə çoxlu söyüd ağacının olduğunu müşahidə etmək olur. Bu da bir daha fikrimizi təsdiqləyir. Ancaq başa düşmək olmur bu VERAVUL nədir və onu necə izah etmək olar?!

Girdəni (Qırdani)

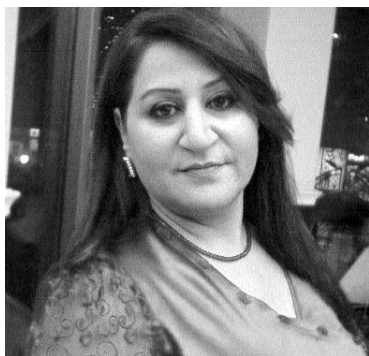
Qırdəni toponiminin şəffaf olmağına baxmayaraq, böyük mübahisələr doğuran bir toponimdir. Qırdəni toponimini QIRDİN, yəni yığcam, qəşəng kimi də izah edənlər vardır.

Amma bizim fikrimizcə bu belə deyildir. Apardığımız tədqiqat və sorğu-sualardan sonra tam şəffaf olan bu toponimin izahı bir az da şəffaflaşdı.

Məsələ burasındadır ki, bu kəndə, əvvəl yaşayış məskənləri olmuş, indi isə bəzisinin təkə adları qalan kəndlərdən insanlar gəlib, toplaşmışlar.

Belə kəndlərdən Tuədi, İncəçolə, Pişixannəzər, Sutəmo, Danqəbin, Rəzi kimi qədim yaşayış yerlərini misal gətirmək olar. Hazırda bu kəndlərin adları ancaq ixtiyar babaların yadaşlarında qalıb. İndiki Qırdəni kəndinin içindən axan LƏKƏYO RU (Ləkər çayı (!))-nın dənizə qovuşan yerinin mırdov olması və insanların yaşayışı üçün balıqçılığın mühüm əhmiyyəti bu toponimin formalaşmasında əsas rol oynamışdır. Daha əlverişli yaşayışı görə, yuxarıda adlarını çəkdiyimiz dağətəyi kəndlərin əhalisi bütünlüklə bura köç etmişlər. Məhz bu səbəbi öyrəndikdən sonra, necə deyərlər kələfin ucu açılmağa başlayır.

Demək QIRDƏNİ türk dilinə tərcümədə "cəm olanlar, yığılanlar, yığışanlar" anlamını verir. Sadəcə talış dilinin zənginliyi və bizim bu zənginlikdən bixəbərlə olmağımız bu gözəl kəndin adının izahında bizimçün çətinliklər yaratdı.

İradə Məlikova
iradamalikova@mail.ru.

(Siftaş navınə numrondə)

22

İbrahimi dəvinə karde

1 Middəti bəpeştə Xıdo dəvinə kardışe İbrahim. Əy vanq kardışe: "Ha İbrahima"! İbrahim vote, "İyom"! 2 Xıdo votışe: "Peqət işte piyə iqləliyə zəə - İsaği, bışi bə zəmin Moriya. Əyo edaş işte zəə sute ğırboni ğəzinə, çımı bəti nişo doə qıləy bəndədə. 3 İbrahim əşte rəbədə, bə palən kardışe hə. Peqətışe deştə diqlə nokə iyon işte zəə İsağ. Əy petoknişə ezim bo sute ğırboni, dəro qıniyə bə Xıdo votə vırə. 4 İbrahim pedyəsəy seminə ruji, vindışe ə vırə. 5 Əy votışe bəştə nokon: "Şımə bıməndən iyo de həy, az bəşem deştə zəə əyo.

OFƏYEMON

Səcdə bəkardemon, obəqardemon şımə tonə". 6 İbrahimi peqətışe sute ğırboniro ezim, noşə İsaği kulisə, iştən isə peqətışe otəş iyon çəxu. Əvon şin bə ivirə. 7 İsaği vanq kardışe işte piyə İbrahim: "Ha piyə"! Əy cəvob doşə: "İyom, çımı zəə". İsaği votışe: "Otəş iyon ezim heste, bəs sute ğırbon bıninə və koncoy"? 8 İbrahimi votışe: "Çımı zəə, Xıdo iştən hozi bəkardə sute ğırbon bıninə vəy". Əvon şin bə ivirə. 9 Çəyo oməyn bə Xıdo bə İbrahimi nişo doə vırə. İbrahimi tumo kardışe əyo qıləy ğırbonqo, dəvoştışe ezimon, dəbastışe işte zəə İsaği dast-poçə, noşə ğırbonqoədə ezimon səpe. 10 İbrahimi diroz kardışe işte dast, peqətışe çəxu bo işte zəə səy obırniyə. 11 Rəbbi mələki sədo kardışe əv osmonono: "İbrahim, İbrahim!" Əy votışe, "Az iyom"! 12 Mələki votışe: "Dast rost məkə bə əğili iyon hiçi məkə bəy. Esə zınəme ki, tı tarseydəş Xıdoku; muzayığə nıkarde işte iqləliyə zəə çımiku". 13 İbrahimi rost kardışe işte sə, vindışe işte peştə nədə şoxonış bə kuli pebə qıləy ğoç. İbrahim şe peqətışe ə ğoç, edaşışe sute ğırboni ğəzinə işte

zəə əvəzi. 14 İbrahimi noşə çə vırə nom Yahve-Ire; əve jıqo votə beydə tosə esə: "Rəbbi bəndədə bəçiye". 15 Rəbbi mələki iyon vanq kardışe İbrahim osmonono, votışe: 16 "Rəbb bəyon kardeydə: "Ğəssəm hardeydəm Bəştə hestemoni ki, iştı in koy karde iyon işte iqləliyə zəə muzayığə nıkarde qorənə. 17 Az bəti bədom yolə bərəkət, heyve bəkardem iştı nəsli anə osmonon astovon iyon dıyokənoədə bə huşon ğəderədə. İştı nəsli soyb bəbə bəştə dışmenon şəhron. 18 Dınyo milləton həmməy bərəkət bəstən deştə nəsli vositə, çumçiko tı quşu doş Bəçımı sıxani". 19 Çəyo İbrahim oqarde işte nokon tonə, əvon əştin şin bə Beer-Şeva. İbrahim jiyəy Beer-Şeva.

Naxori nəsli

20 Middəti bəpeştə xəbə doşone bə İbrahimi, votışone "İmha, Milka zandışe zoon boştı boə Naxori: 21 iminə zəəş Us, çəy boə Buz, Arami piyə bə Qemuel, 22 Kesed, Xazo, Pildaş, İqlaf iyon Betuel". 23 Betueli pevatışe Rivqa. Milka zandışe im həşt qılə fərzənd bo İbrahimi

boə Naxori. 24 Çəy, nomış Reuma bə kənişən zandışe Tebah, Qaham, Taxaş iyon Maaka.

23

Çe Sarə marde

1 Sarə jiyəy sadı vistı haft sor; əy umr kardışe anə. 2 Sarə marde zəmin Kənanədə bə Qiryat-Arbədə, esətnə Xevronədə. İbrahim şe çə Sarə cəsədi paliyo, yas qəte bəmeyro. 3 İbrahim şe cəsədi toniku, votışe bə Xetijon: 4 "Az ğərib iyon ğonəğim şımə arədə. Bəmi bəhvətən zəmin bo ğəb kənde ki, işte mardə peqətim dəkəndim əyo". 5 Xetijon cəvob doşone bə İbrahimi: 6 "Ha çəmə əğə, quş bədə bəmə: tı Xıdo noə səkkəş çəmə dilədə, dəkənd işte mardən çəmə ğəbon ən çokiyədə; çəməhonədə hiçi muzayığə əkəni ğəbi boştı mardə dəkənde". 7 İbrahim əşte təzim kardışe bə çə zəmini xəlğ Xetijon. 8 Çəyo sıxan kardışe deyəvon, votışe: "Ehanə şımə rozıyonbu az dəkəndim işte mardə, quş bədə bəmi: bəmi xahiş bıkən Sohəri zəə Efroniku ki, 9 bəhvətə bəmi çəy məzə oxoyədə bə koç Maxpela, əy deştə purə erji bədə bəmi şımə tonə ğəb kəndeyro". 10 Efron niştəbe çə Xetijon arədə. Xetijə Efroni jıqo doşə cəvob bə İbrahimi çə şəhri

dərvozo tonə qırdə bə Xetijon həmməy vədə: 11 Ne, çımı əğə, bəmi quş bədə: az doydəm bəti məzə iyon əyo bə koçi, əy doydəm bəti çə işte xəlği odəmon vədə; bışi dəkənd işte mardə". 12 İbrahimi təzim kardışe bə zəmini xəlği. 13 Çəyo jıqo votışe bə Efroni çə zəmini xəlği vədə: "Xahiş kardeydəm, quş bədə bəmi: doydəm çı məzə erji, əy peqət çımiku, bədə az dəkəndim işte mardə əyo". 14 Efroni cəvob doşə bə İbrahimi: 15 "Ha çımı əğə, bəmi quş bədə: çəmə şəkəl niğəy zəmini ğıymət; im çiçə ki çımı iyon iştı arədə? Mardə dəkənd". 16 İbrahimi ğəbul kardışe Efroni sıxan, Efroni votəy ğəzinə, kəşəşə de toçiron tavziə sığon çəmə şəkəl niğə Xetijon tonə. 17 Jıqon, Mamre vədə Maxpələdə bə Efroni məzə, əyo bə koç, məzədə iyon çəy ərozıyədə bə doon 18 çə Xetijon çəşi vədə - şəhri dərvozo tonə qırdə bıkəson vədə bin İbrahimi milk. 19 Çımı bəpeştə İbrahimi dəkəndışe işte jen Sarə zəmin Kənanədə bə Mamre, yəni Xevroni vədə bə məzə Maxpela koçədə. De Jıqo Xetijon doşone bə İbrahimi milk bo ğəb tumo karde məzə iyon əyo bə koç.

(Hestışe dumo)

ETİBAR AYDIN

(Şukuri Aydın Fazili zəə moəku bə 1963-nə sori 15 iyunədə Boku şəhərədə. 1979-nə sori oroxniyəşə Masalli Bədəloni di miyona məktəb, 1980-1993-nə soronədə BDU filoloqiya fakultədə ali təhsil səşə. Haliyədə Xanəlon di məktəbədə muəllim ko kardədə. Bə türki şeər iyon hikayon niştədə. 2 kitobi xıvəndə.)

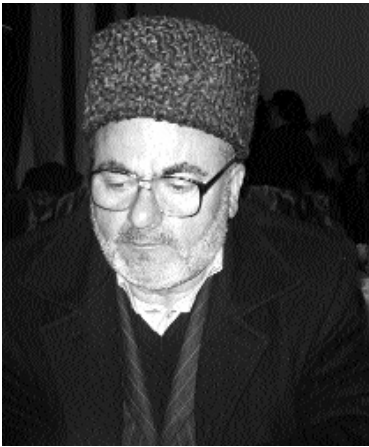
Az hırdən beədə, rəhmətşə piyəm Fazil Nurulla vey sinninbe, çoknə bəvotən, bo piyəmərđəti hozi bedəbe. Əmma im bəy nəsib niyə, 69 sor jiy zınəşə. Çəy həmsinon, duston, həmron -biğrişinə mamuon- bə şəvon çəmə kəy omedəbin dədə yasə məclisi bəpeştən. Şəhrizo, Məmədrizo, Ağarizo iyon Qulərizo bıvəon, Məhərrəm, Mirzəəğa, Əliağa iyon Tarib mamuon rəyrə əvoyn çəmə kəy, məzəynə səhbətən əkəyn, ibrətinə əhvəloton qəp əjənin. Çəvonədə qıləyni "Piyəreğ"

PIYƏREĞ

əhvəlotbe ki, esətən çok mandə çımı yodədə. Umutime ki, "piyəreğ" tolişiyədə "piy" iyon "reğ" sıxanonku bəmələ omə, həyvoni, məxsusən pəsi dumədə bə piy nəzədə qəte bedə, çı mətoədə navko bə vojori nezə hardəxononədə "cızbiz" əpatin, bə cəmati əhvətin. Şura hukuməti tojə soxtə vaxtonbən. Kosibəti, niyəyətə, səfolətə iyon vəşyətəti sə qətəbən-şədəbən. Mirzəəğa, Əliağa iyon Rəhmət hırdən ninbən, yəni 10-12 sinədə. Fazil (çımı piyə) çəvon sə yolebən. Yolonku rəyrə məsedənbən ki, Masalli "Ğələ"vojo rədə cızbiz həvətədən: i tovə bə i əbosi. Fik kardədən, çiç bıkən ki, ruji bışun çə cızbizədə bəhən? Bəştə piyəon qəv okardədən ki, pul bıdəyn, hiçkiku pul bedəni. Oxo hırdənən bı ğərol omedən ki, bışun cızbizxonədə si conı bəhən, çəyo de vonəy qılə-qılə beşun çı arədə. Vojorə ruji sıbədəli həmron beşədən çı kədə nunəkile, dəro qınədən bə Masalli vojor. Xəbə-xubə səydən, cızbizxonə pəydo kardədən, dəşədən niştedən qıləy kınədə tam-tamijəy, deyəndi de çəş-bəvi, de piç-piçi qəp jəy dən. Hırdənən iştəni ədəbin barde bə cızbizəvonı xoş omedə, sərə-sərə omedə çəvon paylu, xəbə səyde: -Ha, conbozon, pulon heste? -Heste, heste, - Mirzəəğa zinəku qırdə

kardə bə, bə şəy cif ekardə bə osonə vəsləon oşandədə, "puli" cınc-cınci eğandədə. Tike bədiqə cızbizəvon cızbizı varde də qıləy yolə tovədə, noyde çı se qılə əğili vədə. Di əğil bıbu, bo cızbizı pəşi qəte vəşiyə hırdən bıbu, və ekardədən bo harde, tovən liştədən, qəv-quşiyən. Vindedən həni tovədə çiy mandəni, səy rost kardədən, erəxədən bəyəndi: Siftə Əliağa cırrıt jəyde, beşədə arəku. Mirzəəğa eşte piyədə, satijo bı hırdənən fik bıdə Cızbizəvon dəvəştədə, Mirzəəğa kəşi qətedə, vote də: -Zə, sıpə zoon, bəy vitedən? Sati cınc qə doə pulon bıdən iyo. Pul konco be? Hırdənən edəsedən bəyəndi. De sati, Cızbizəvon dast ğandədə bə əğili şəy cifi, puli peqəti, anqışton ebedən bə osonon tijə tıkon: -Vay dədə, bedədə bımandon, anqıştonim şikəstbe. Qıləy bə çəpə dast, qıləy bə rostə dast qətedə hırdənən bardədə dənoyde bə qədə siyo kıçol, bəy jəyde çəvon səpe. Tike dəvardədə merdi dil dəjədə, omedə bəy okardədə, vote də: -Puli doydən, ya ne? Mirzəəğa rəyrə vote də: -Şinə mamu, çəmə iyo oqəte, çok əbini botıən, bəmənoən. Əmə vəşi bəmərdemon, tınən qınokor bəbeş. -Ha çiç bıkəmon bəs?

-Bəştə sə çəvom, mamu, çoki əve ki, mini va bıdə, bışum Bədəlonə, işte piyəku pul bıstənım, biyəm. Cızbizəvon ani bə fik şədə, vində ki, əğilən bıbu, in hırdən rost vote də. Rozi bedə, Mirzəəğa və doyde bə kə, Rəhməti oqətedə işte tonə. Mirzəəğa bə i sə omedə işte yolə boyli paylu, əhvəloti qəp jəyde bəyo. Fazilən lınqi kurt- lınqi diroz şədə Mirzəəğa votəyon qəp jəyde bo dədə. Kərbəlayi Nurullaən səy oşandə, ranqi təlx kardədə, sə-sıxan kardədə, nəhayət ki, i əbosi doyde bə Fazili. Mirzəəğaən i əbosi səyde, sıst bə hırdən səniyəton oqardədə Bədəlonə bə Masalli "Ğələ" vojor. Çəy şe- ome di dəkəşədə. Əmma cızbizəvon çəy roy çəş kardədəbən, Rəhmətışən nişandəşbən işte paylu. Merd puli səyde xoki-aki dilədə qınbə Mirzəəğaku, Rəhməti "ozod kardədə həbso". Satijo cızbizxonədə piyi, ruyəni buyku hayıl-mayıl bə Rəhməti mədə vəşiyiku "vəşnə" jəyde bən. Şədə bə Cızbizəvonı vote də: -Mamu, bə tovədə 2-3 piyəreğ mandə, əy bəhəm? Omə vojori bəti bəmem... Cızbizəvon sıxani əğili qəvədə oqətedə, vote də: -Zə, kuricəq, az botı bekoə merd nim, tınən bəmi cıvonə kinə, bəmi boy. Bəşi, borom çiyə!.. Piyəmərđon həkənə qəp əjənin in əhvəloti, əsirin, şo əbin, çəşonədə ast qulu əbi. Xıdo əvonı rəhmət bıko.

Allahverdi Bayrami

(Əvvəlki navınə numrədə)

Bə M. Nəsirli in veycəhətinə fəaliyəti yolə ğiymət doy əvəzi, əvişon hiç niyədə həbs karde, 1936- nə sori əv bənə xalqi deşmeni qətabe. Bə Bayılı turmə dənəobe, 7 sor bəy ko doəbe. 3 sor Daşkəndi şəhər noxəşxonədə mualicə be bəpəştə, bəçəy koy sənibəton diə kardəbe, əsosinə subut nibero əv ozod kardəbe. İ middət Abşeroni Məştəğə qəsəbədə tərbiyəvon, peşo Masallı məktəbonədə (Bədəlon, Diqo) muəllim ko kardədə. (diyəkə: 18)

XX əsri 20-30-nə soronədə tolişi mədəni- kütləvi, ədəbi- bədii, elmi- texniki inkişafədə, milli-bəşəri rostbemonədə dıqlə şəxsiyəti rol həmməysə barz biə: Muzəffər Nəsirli iyən Zulfuqar Əhməd-zadə. Həminə devri tədğiğbikə alim Hilal Məmməd-zadə niştedə ki, Moskva şəhər Mərkəzi Dəvlət kitobxonədə 1929-1930-nə soronədə tolişi zivonədə, latini qrafikədə dərc biə 5 saysa vey bədiiyə, kutləviyə, elmiyə kitobon, dərsvonon, məqaləon, çapə vəsaiton oqətə bedə. ..(diyəkə 14, s.159) Çı əsəron veyni muəllif 2 kəsə: M. Nəsirli iyən Z. Əhməd-zadə. Məsələn, jinə dərsə kitobon, vəsaiton məhz əvon di kəsə- bə ico niştedəşone:

"Zəhmət iyən məktəb" (...dərsə kitob) 1930

"Jimoni ro (bə besəvodon vəsait,) 1931
"Seynə sor" (bə kolxoə məktəbono) 1931

"Zərbəyn" (bə kam əzino) 1932

"Tojə jimon" (... qıraətə kitob) 1932

"Sıə kolxoz" (bə besəvodono) 1932

"Handə kitob" (bə yolono) 1933

"Əlifbo" 1933

"Handə kitob" (bə III dərsə soriyo) 1933

"Handə kitob" (bə II dərsə soriyo) 1933

"Tolişə zivon" (qramer iyən niştedə ğay-don, 1934

"Handə kitob" (...məktəbi navnə qurupiyə) 1934

"Handə kitob" (bə yolono) 1935
(diyəkə: 14, s.159-160)

Bəs çiçəbe çe Zulfuqar Əhməd-zadə qıno?

Tolişi milliyə- mədəniyə hərəkotli lider, jurnalist, publisist, tərcüməvon, istedadinə pedaqoq- miəllim, ictimaiyə- siyasiyə xodim, işdə devri nominə şair!.. Dəvardə əsri 20- 30- nə soronədə çand qılə yolə vəzifonədə koəbə dahiyyə şəxsiyə bəpe boçi de du- təlbisə ittihomon həbs bıbuy, çəy şəxsiyəti həxədə qəp jəyən ğədəğən bıbuy?

"Çumçiko çəy milliyətış tolişbe! Əv talantbe! Ozodə fikrikə, sərbəst qəpəjənbe! Betars- besifariş bınıvıştbe!..

XX ƏSRI 20-30-NƏ SORONƏDƏ TOLIŞI ƏDƏBİYOT

XX əsri 30- nə soronədə bə çəmə milliyə hərəkotli, bə çəmə tolişə zivoni, mədəniyyəti- hınəsənəti bınovonon jıçə qıləy doğışon jəy ki, hələ esətən "tolış" sıxani bə zivon vardeədə kam mandedə cinayət hisob bubu!.." (8, s.4)

Xıdo bəti rəhmət bıko, Zulfuqar dədə, bini çənə yolə vəzifonədə ko karde, pulən, kəən, boğən hestbe... fəqət milləti dardi kəşə çe harçiku bənav zınc, şəv-ruj çe tolişon, çe Tolişə məholi imrujnəni, peşnəni fikfami karde, bə tolişon aid 50-sə vey kitobon niştedə..." (8, s.4)

Həzo- həzo vəzifədə koəbə şəxson, behisobə məmuron, bahandon, alimon... hesten ki, milliyətışon tolişə, keşki iştiku ibratışon beğətəbəy, bə tolişon- bə dədə yurdi Tolişistonı tanə tı mehıbbətışon bıbəy, çe mehıbbəti sırrışon iştiku omu-təbəy:

Z. Əhməd-zadə işdə devri yolə sənətkəbe. Nənon hələm jıçə zoəşon zandəni! Çəy ədəbiyə- bədiiyə fəaliyəti sə- bınış ni! Əv həm niştedəbe, həməni devləti koonədə səy kardədəbe, vəzifə bardədəbe, ictimaiyə koonədə fəaliyəti nişə doydəbe...

Çand qılə şeərə kitobon, çənədə poemon, "Tolişə kinə" nomədə pyesi, bə məktəbi əğilon niştedə bə dərsvonon, elmiyə məqoləyon, publisistə əsəron mıl-lifbe!..

De yolə məhorəti iyən ustoəti bədiiyə əsəron niştedəbe həm Azərbaycanı tırkiyədə, həməni tolişiyədə. Tərcümə kardədəbe urusə, tırkə, dınyoə ədəbiyotiku bəş-tə inə zivon nobənəşə sedevrə kitobon.

"Artikə doston" poemə əçəy ofəyevonəti çilinqə hisob karde bəbe!..(13, s. 12-13) 500 sətrədə iborat biə "Arktikə doston" poemə niştedə bə 1934-nə sori fevralə-martə manqonədə. Həmonə əsər bə Çelyuskinəvojon həsr biə şeərə mısabiğədə bə 5 həzo rubl pul mikofoti loyiğ vındə biə.

Mısobiğədə miəllifon de nunəkilyə imzo şirkət kardədəbin. Mısobiğə səkiş-tədə elon kardəbe ki, "Qoqarçin"(kaftə) ləğəbinə şair ğəlibe, xayş kardədəmon bə rəyasət heyəti tribunə boy beşu. Zulfuqar Əhməd-zadə beşədə bə nav. Salon əştedə bə səpo, dastkə jəydən bə ğəlibi.

Çe devri məşhurə şairon: S. Rustəm, S. Vurğun, H. Cavid, M. Rahim, M. Muşfiq i. c. bınıvışdon Dədə Zulfuqari təbrik kardədən. S. Vurğun əy dəkırnədə bəştə sinə, votedə: " Tınən biş yolə nominə şair!" (6)

Çand sor bənav: "Tolişdə şair nibəbe, bıbuyən mahir nibəbe"- votə Mikayil Muşfiq işdə səhvi etirol kardədə, ğəlibiku uzriş piedə.

Z. Əhməd-zadə zumandə ğələmi soybe. Məhz əçəy mıborəkə ğələmi məhsuley həm bə Azərbaycanı tırki, həməni bə tolişi niştedəyon! De həmişəbəyjiyə əsəron de besə-bebinə ilhomı zuy təsvir iyən tərənnum kardədə şair işdə xəlği ozodə rufi, şan-şəhrətinə rujon, azizə vətəni- Azərbaycanı bemislə təbiiyə mənəzon,.. De sıxtı-dili vəsf kardədə Tolişə məholi qəncinə tarixi, imrujnə şənə-şərofətinə dute-mononi- soxtemononi, nailiyəton, əməni dınyoədə məşhur bıkə zəminijiyə-zəmini-peyə nadirə neməton...

Iştə ədəbiyə fəaliyətdə bə sovet devləti, bə kommunist partiyə, bəçəy rəhbəron dəfə-dəfə tarif niştedəşbe, bənə sodiqə vətəndo, bənə patriotə şairi, bənə ən bovəynə-sodiqə məmuri bə səvet hukuməti xıdmət kardəşbe. Jıçə yolə dıləxı-vand oxoyədə bə çe ruj mande? De ən ibtidaiyə, besəviyyə, saxtə ittihomon əvişon qəte- vığəndəşone bə Sibir.

18 sor bə represiyə ğıbonşə lankonij Yusif Qəribov niştedə: "Hakimi tolişə zivonədə çap biə "Sıə toliş" rujnoməku bə V.İ. Lenini həsr biə şeeriku i poəş hande:

**- Lenin çəmə rəhbərey,
Bə dınyo bərobərey...**

Oqarde bə Zulfuqari votışe: "Tı niştedə? " Əyən votışe: "Bəli." Hakimi çəyku xəbə səy: "Mənəş çiçey?" Zulfuqari votışe:

**-Lenin bızə rəhbərdir,
O, dınyaya bərobərdir!**

Hakimi "O" sıxaniş de məxsusi ləfziş ehande, dimiş qordinə bə prokurori, votışe:

- Mələmbe, həbs bəninə.

Demiyən Zulfuqar Əhməd-zadə həbs-karde hıkm doəbe." (I)

Z. Əhməd-zadəku biə istədod iştəni har sahədə, haco bə buruz ədəy: həttə həbsxonədən, diyəroə Sibirədən! Çəy həyo-hurmət, çəy niştedəyon, çəy şəxsiyə bə nombiə. Çəmə umumədəbiyoti qəncinbıkə ən barizə nımunəyonin əçəy Sibiriku həm de nəzmi, həm de nəsrı niştedə bə- bə nobənəşə unvonon vığəndə bə naməyon, şeeron .

Bə İ.V.Stalini unvan biə "Şairin andı"(şairi ğəssəm), bə S.Vurğuni vığəndə biə "And" (ğəssəm) nominə əsəron çe me-muarə janrı ən çəkə ərməğonon hisob karde bəbe. Çe əsəron məxsusə vıraşon heste Zulfuqar Əhməd-zadə əzəmətinə şəxsiyəti, əçəy ictimaiyə-ədəbiyə fəaliyəti omute roədə...

Z. Əhməd-zadə ofəyevonəti məre vey qeşe: Azərbaycanı ədəbiyoti har se curədə: nəzm, nəsr, dramədə ; har məzmunədə: lirikə, satirikə, fəlsəfiyə-publisistə... əsəron niştedəş; di zivonədə (bə tırki, bə tolişi) çənədə əsəron hestışe ki, çəvonədə i poə bə ədəbi ictimaiyəti məlumə, əmandəni arxivonədə, dostonədə ya kiliti jıyo eparçiniyə biə, ya pıxədə- şədə.

Şairi inə zivonədə niştedə bə " Tolişi jimon" poema məxsusə vıraş heste çəy ofəyəmonətiyədə. Əsər həsr biə bə Tolişə xəlqi maddi-mənəviyə mədəniyəti, bəçəy milli- məişəti, adət- ənənəon.

**Tolişi məhol, hay xosə vətən,
İştə umriko vey soron şədən.
Ojnən zındənin vey kəson tni,
İştə devləti, iştə hesti- ni.**

**Dilbo çimənon, iştə vənəşon,
Kəməkiə roon, ə yolə vişon,
Ə xosə boğçon, məhbubə vilon,
Əyo handədən ha ruj bilbilon...**

/"Tolişi jimon " 12, s. 11/

Şairi ofəyəmonədə yolə nəzə cəlb kar-

dədə çəy inə zivonədə niştedə bə "Dəvardə rujon" poema. Əsər Tolişə xanon (əsasən Mir Abos bəqi) həkmronəti devrədə tolişi faciə jimon, çətinə məişət de tarixiyə faktəon, de şoydon xatiron bə ğələm sə biə.

Poema muqəddimədə bı həxədə şair iştən jıçə niştedə: " Çımı poema- "Dəvardə rujon" Tolişi zəhmətkeşə xəlqi nav inqilabi ictimoi- iqtisodiyə jimoniko votedə. Moğonikoş qətə toşə Mazəndəroni vişon - Kaspi dıyo cənub- qərbi sohilon iyən tolişi bandonədə sokin biə im nobənəşə xəlqi navinqilobi jimoni təsvir kardəyo çəkə bolşevikə dılış bəninə, əv, im yasinə satilon vindeyo işdə çəşə ason oqəte bızını. Az toşə isət hələ işdə bəmem bə fik niyome, ojənən de joqo çı vəkən i poə telə həqiqəton bəmanə niştedəyo çəşə asonım kali kərə bəmi ro nədəyn. Im vəziyəton təsadufiyən nıbe. Çı faciəon coninə şoyobə piyə pı- moonimonən işdə bə konə eqniyə çəşon de asi pur nıkardey im tarixə faktəon bəmə nəğil karde nəznin..." (14, s.15)

**İtono bande, itono dıyoy,
Vəyşt ki votedən, əv ənə iyoy!
Məştə çe dıyo pemedə həşi,
Dəvətdə bə vilon, bə doon bəşi.
Livonsə şivon viriski doədən,
Handədə kijon, qilon o bedən.
Viriski doədə çəmə bandı-ku,
Çimənon, vişon, ovə dinqə cu...**
("Davardə rujon", 13, s.5)

Z. Əhməd-zadə Azərbaycanı tolişə ədəbiyoti, mədəniyəti, hınəsənəti sahədə besə-bebinə xıdməton biə ədəbiyə simayə. Əçəy ən çəkə sifətonədə qıləyni əvəznibə tərcüməvon bəye. Əçəy həm urusiku bə tolişi (A. P. Çexov, A. S. Puşkin, Demyan Bedny, N. Nekrasov, L. Andreyev, A. Yakovleviku peqordiniyəyon...), həməni tırkiku bə tolişi (M. F. Axundzadə, M. Ə. Sabir, S. S. Axundov, Mir Cəlaliku peqordinəyon) esətən şin-şini handə bedən. Dınyo ədəbiyoti korifeyon (Cek London, A. Nikaş, Daniyel Defo, Conatan Svift...) dəçəy tərcümə, dəçəy redaktə bə tolişi qəp jəşone xosə bahandon. (2)

Təbiəti ğaydəy: Siyo avə çe Həşi vey qəteyo vey cəhd bəkay, əmma çe Həşi vəşə ruşnə, sutə otəşi vədə vey tov varde əziniy, zilmoti bənə moy ləvə bəkay, bə huzur bebəşe Həşi!

Z.Əhməd-zadəən çe tolişi poeziyə Həşiyey! Tolişə xəlği xunə yodədə, Azərbaycanı dıləqıppədə əbədi bəvəşe Zulfuqar!

Bovə bıkənən, Z. Əhməd-zadə bitovə şəxsiyəti, əçəy qəncinə ictimaiyə-siyasiyə, ədəbiyə-bədiiyə fəaliyəti həxədə hələm çiyə jıçəşə tədğiğəton bəbarden, kinofilmon bəkəşən, bədiiyə əsəron bənişten...

Fəqət har dəfə Dədə Zulfuqari nomə kəşədəy, çəmə dili sə bətəve. Vəş bəğətə-bəsute çəmə dil, əncəx bıyon əbini, qavərən şəhlə bəje, bə hıtə dilon ruşnə bədoy. Məşəl bəbe bo tolişə xəlği, bəçəy heste-ni, ehtişaminə tarixi, dəbətive bəçəy bəsə poyşə eştə ruji, mıştəqılə peşonə jimoni , bənə çordə şəvə Ovşumi əy ruşin bəkay...

(dumoş səh.8-də)

(əvvəli səh. 2-də)

MİRZƏ ƏHMƏD MİRZƏ XUDAVERDİ OĞLU

ƏXBARNAMƏ

(Talış Xanlığının tarixindən)

Keçmişdə Kəsgər mahalından bir neçə ailə köçüb Talış vilayətinə gəlmişdi. Onların adlısanlı adamlarından iki qardaş da Butəsər kəndinə gəlib, bizim qonşuluğumuzda yaşayırdı. Onlar doğrudan da nəcib və etibarlı adamlar idi. Atam, anam bacardıqları qədər onlara hörmət etmişdilər. Onlar yenə Kəsgərə qayıtmışdılar. Mən də onların dostluğuna güvənib, Kəsgərə getdim. Dörd gün piyada yol gedib onların evinə çatdıq. Oradan-buradan xəbər alıb onların evini tapdıq. Onların evinə getdik. Bir yüksək imarət gördük. Qapını döydük. Bir xidmətçi bayıra çıxdı. "Nə qulluğunuz var?" deyər soruşdu. Dedim: "Lənkəran vilayətindən gəlirəm, ağa ilə işim var". Xidmətçi getdi. Bir dəqiqədən sonra qayıdıb dedi: "Ağa deyir ki, namaz qılıram, bu saat gələm, zohmət çəkib bir qədər qapının ağzında oturun, namazını qurtarsın". Müxtəsər biz bir qədər qapı ağzında oturduq. Gördüm ki, günbatan tərəfdən gözü kor və axsaq bir adam [bizə] yaxınlaşıb, dedi: "Şoma [Siz] haradan gəlir?". Mən cavab verdim: "Lənkəran tərəfdən gəlirəm!". Dedi: "Siz nə ölkəyə gəlməmişsiniz?". Mən dedim: "Niyə qalmıram?". Mənim fikrim onda idi. O mənimlə səmimi danışdı. Mən [ondan] soruşdum: "İşiniz nədən ibarətdir?" O dedi: "Gündə iki şələ odun gətirməlisən. Gecə yarısından sabaha qədər bir yük [çəltik] dərzini toxmaq ilə çəltik edib [sonra] dingdə döyməlisən. Bundan hasil olan 12 batman³⁸ düyünü Kəsgər bazarına aparıb satmalısən. [Əldə edilən] pulun iki şahısı sənin xərcin olacaq. [Bunlardan başqa] dörd min bicarımız vardır. Onu da belləyib əkməli, hər gecə mal-qara üçün üç şələ yarpaq gətirməli, səhər axşam gündə iki dəfə həyəti sulayıb, təmizləməli, çaydan lazım olan qədər evə su daşmalısən. Bir baş atım var, çöldə otlayır. Ona göz yetirməli və gecə yarısı onu evə gətirməlisən və ondan muğayat olmalısən. Bir neçə baş camışımız var ki, onları hər gün [buradan] çox uzaq olmayan 3-4 ağaqlıq məsafədəki Kəsgər qamışlığına aparıb, otardıqdan sonra evə gətirməlisən. Allah eləməmiş onlardan biri itə və ya tələf olsa, 20 tümən³⁹ verməlisən ki, dörd min beş şahıdan ibarət olan illik maaşını sənə verim. Paltarın da öz boynuna olmaq şərti ilə!".

Müxtəsər [o kişi] mənimlə bu söhbətdə idi. Gördüm ki, qapı açıldı. Ev sahibi gəldi. Bizi görən kimi mənə öz bağına basdı. Mənə ata kimi lazımı qonaqpərvərlik göstərdi. Bu vəziyyəti görən kor kişi heyərlənib dedi: "Mən bu uşağı nə ölkə tutmaq istəyirdim. Siz onunla bu qədər dost-

luq və mehribanlıq edirsiniz". Ev sahibi ona acıqlanıb, dedi: "Rədd ol, bu nökrə qalmaz. Bu mənim oğlumdur. Bunun atası Talış vilayətində mənə o qədər hörmət və məhəbbət göstərirlər ki, on ildə onların övladına qulluq etsəm, onların [məna etdikləri] bir günlük xidmətin əvəzini verməz". Əlimdən tutub, mənə həyətdə apardı. Mənə ayrıca bir kiçik otaqdan ibarət mənzil verdi. Evin yaxınlığında bir mədrəsə vardı. Səhər mənə mədrəsə rəisinin yanına apardı. O tələbələrə dərs verirdi. [Mənə] ona tapşırırdı. Altı aya kimi həmin molla yanında dərs oxudum. Bu qayda ilə gündüzləri mədrəsədə dərs və [elmi] mübahisə ilə məşğul olur, axşamlar mənzilimə gəlirdim. Yemək və paltar kimi [məna] lazım olan şeyləri ev sahibi verirdi. Onun mənə qarşı mehribanlıqı gündən-günə artırıldı. [Az zamanda] mən Kəsgər vilayətində təhsil və bilik almaqda böyük şöhrət qazandım. Bir gün oldu, mən özüm gündə iyirmi tələbəyə dərs verdim. Orada mənim şöhrətim çox yayıldı. O vilayətin hər yerindən mənə hədiyyələr və xərcək göndərilirdi. Mənim üçün o qədər düyü göndərmişdilər ki, mənzilim düyü ilə dolmuşdu. Bir xarvar⁴⁰ yarım olardı. Tətil günlərindən birində bazarda gəzirdim, təsadüfən öz yerlilərimdən birini gördüm. O, mənə görcək ağlayıb dedi: "Məgər siz dirisiz? Talışda Sizin ölümünüz haqqında şayiə yayılmışdır. Hansı yol üstə və hansı ölkədə olduğunuz bəlli deyildir. Atanız Sizin üçün ehsan da vermişdir. Sizdən əl üzmüşlər. Allaha şükür ki, Siz sağ-salamatsınız".

İzahlar:

1. Ucarud-Talış xanlığının şimal-qərb hissəsində Balharrudun (Bolqarçay) cənub-şərqində, hazırkı Buravar silsilə dağlarının şimalında yerləşən tarixi bir mahal olmuşdur.
2. Bu mahalın bir hissəsi Azərbaycanın Cəlilabad rayonunu, digər hissəsi isə İran ərazisində Ərdəbil şəhristanının Germi rayonuna daxil olan beş nahiyədən birini təşkil edir.
3. Moran-Hazırda Cəlilabad rayonunun Qara Kazımlı və Əli Bayramlı rayonunun Moranlı kənd sovetlərində Moranlı adlı iki kənd vardır. Çox ehtimal ki, "Əxbarnamə"də qeyd edilən Moran mahalı indiki Cəlilabad rayonu ərazisində olmuşdur.
4. Limar-1887-ci ildə Zuvand qəzasının Səbidəj (Səbidəşt) sahəsində Limar adlı bir kənd qeyd olunmuşdur.
5. Dəştənd-Mirzə Əhməd Ərkivanın xanlığın Dəştənd mahalında olduğunu qeyd edir. "Çavahirname-yi-Lənkəran"da Dəştənd mahalı

ilə Ərkivan mahalının eyni mahal olduğu bildirilir.

Talış xanlığındakı mahallardan ən böyüyü olan Ərkivan, xanlığın şimalında yerləşib, qərb hissəsi dağlıq, şərq hissəsi isə düzənlik olan bir mahal olmuşdur. Şimaldan və şimal-şərqdən Şirvan vilayəti, şərqdən Xəzər dənizi, cənubdan Lənkəran və Driğ mahalları, qərbdən Səfidəşt mahalı və İran ilə sərhəd olmuşdur.

Bu tarixi mahalın ərazisi hazırda qismən Cəlilabad, qismən də Masallı və Salyan rayonları tərkibindədir.

5. Ərkivan-Hazırda həmin adda Masallı rayonunda Ərkivan kəndi vardır.

6. Qızılbad-Hazırda bu kənd Gızılavar adıyla Masallı rayonunda mövcuddur.

7. Lisan-Ehtimal ki, bu Lisan tayfasının təhrif olunmuş adıdır. Lisan İranda Ənzəli-Astara şose yolu ilə Xəzər dənizi arasında olan bir kənddir.

8. Qacar-Türk xalqlarının oğuz qrupundan olan qacarlar monqol istilaları dövründə İran, Azərbaycan və Kiçik Asiyaya gəlmişlər. Həmin dövrdə bir sıra mühüm mövqelərə, vəzifələrə təyin olunmuş Qacar əmirləri sonralar Səfəvilər hakimiyyəti dövründə (1502-1736) də Astarabad, Mazandaran və Xorasan vilayətlərində böyük siyasi nüfuz malik olmuşlar. Gəncə, Qarabağ və Yerevana köçürülən bir çox Qacar tayfa başçıları yüksək rütbəli vəzifələrə təyin olunmuşdular.

"Qacar sülaləsi"-İran və Azərbaycanda təxminən 145 il hakimiyyət başında olan qacar sülaləsi (1779-1925) Qacar sülaləsindən yeddi şah hakimiyyət sürmüşdür. Bunlardan birincisi Ağa Məhəmməd şah Qacar (1779-1797), sonuncusu isə 1925-ci ildə hakimiyyətdən salınmış Əhməd şah olmuşdur.

9. Mir Mustafa Xan (1787-1814)-Talış xanlarının üçüncüsü, Qaraxanın oğlu və axırıncı Talış hakimi Mir Həsən Xanın atasıdır.

10. Kürab-Hazırda şimali İranda bir neçə Kürab kəndi vardır. Lakin Mirzə Əhmədin göstərdiyinə görə, Astara Kurabı bir neçə mahal-dan: Gorganrud, Asalim, Vilgic, Driğ və Zuvand mahallarından ibarət olmuşdur. Bu göstərilən mahallardan Asalim ilə Gorganrud hazırda İran ərazisində Talış şəhristanına daxildir. Qalan üç tarixi mahal isə hazırda Azərbaycanda keçmiş Talış xanlığı ərazisində yeni yaranmış rayonların tərkibindədir.

11. Butəsər-Talış xanlığında tarixi bir mahal olmuşdur. 1829-cu ildə tərtib edilmiş bir xəritədə Putasar şəklində Lənkəran ilə Astara arasında olan Xəzər sahilindəki ovalıqlarda göstərilir. Şahağac, Kəkalos, Siyaku, Şıxakəran kimi bir sıra kəndlər bu mahala daxil imiş. 1825-ci ildə Lənkəranın cənub ovalıqlarında Təngərud və Ərcivan kənd icmaları sırasında Putasar da qeyd olunur.

Bu tarixi mahalın ərazisi hazırda Astara rayonuna daxildir. Guman ki "Əxbarnamə"də adı çəkilən Butəsər kəndi hal-hazırda Astara rayonunun Pensər kəndidir.

12. Vilgic-Talış xanlığında İran ilə sərhəd olan dağlıq ərazidə tarixi bir mahal olmuşdur. Vilgic mahalı 1827-ci ildə tərtib edilmiş bir sərhəd xəritəsində, Talış dağları silsiləsinin cənubunda, təxminən hazırkı Qızıyurdu dağı ətrafında qeyd olunmuşdur. Ərdəbil vilayəti ilə sərhəddir. Vilgic mahalı ərazisinin bir hissəsi İran, bir qismi də Azərbaycan ərazisi tərkibindədir.

13. Qızlar-Rusiyanın Qroznı şəhərindən şimal-şərqdə Terek çayı deltasında olan bir şəhərdir. XVIII əsrdə Rusiyanın Qafqaz istehkamı xəttində sərhəd olmuşdur. 1785-ci ildə qəza mərkəzinə çevrilmişdir.

14. Cavad hazırda Sabirabad rayonunun Cavad kənd sovetinə daxildir.

15. Ağa Məhəmməd şah Qacar Cavadda deyil, Şuşa qalasında 1797-ci ildə may ayının 17-də şahın xidmətçilərindən gürcü Sadiq, isfahanlı Xudadad və mazandaranlı Abbas tərəfindən öldürülmüşdür.

16. Nəmin-Hazırda İran ərazisində, Ərdəbil şəhərinin 25 km şimal-şərqində bir qəsəbədir.

17. Kədxuda-Kəndin inzibati işlərini idarə edən şəxs.

18. Qələbəyi-çəmən: 1829-cu ildə tərtib edilmiş xəritədə Qələbəyi-çəmən Astara mahalının qərbində, Talış dağları silsiləsinin İran istiqamətində, Yuxarı Nəmin yolunun cənubunda qeyd olunmuşdur.

19. Dürüşəhuni-"Əxbarnamə"dəki rəvayətlərdən anlaşıldığına görə bu yol Nəmindən hazırda Astara rayonundakı Təngərud kəndinə gələn yolun bir hissəsini təşkil etmişdir. Qələbəyi-çəmən (bax: 18 Nəli qeyd) ilə Təngərud kəndi (bax: 21 Nəli qeyd) arasında olmuşdur.

20. Ələşkər-Ələşkəran Qələbəyi-çəmən (bax: 18 Nəli qeyd) ilə Təngərud dərəsi (bax: 21 Nəli qeyd) arasında göstəriləyi nəzərə alındıqda, qəti demək olar ki, bu kənd Astara rayonu ərazisində olmuşdur.

21. Təngərud-Hazırda Astara rayonunda Təngərud adlı bir kənd vardır. Təngərud dərəsi də bu kənd yaxınlığından axan Təngərud çayının dərəsi olmalıdır.

22. Xolmli-Hazırda Lənkəran rayonunda Xolmli adlı kənddir.

23. Apur-Ehtimal ki, hazırda Lənkəran rayonunun Şürük kənd sovetində Aşağı Apu və Yuxarı Apu adlı iki kənddən biridir.

24. Şahağacı-Hazırda Astara rayonunda Şahağac adlı bir kənd vardır.

25. Köhnə Xanəgah-"Əxbarnamə"də Köhnə Xanəgah kəndinin Nəmin qalası yaxınlığında olduğunu nəzərə alsaq, onun İran ərazisində yerləşdiyini aydın olur. Müəllifin haqqında danışdığı bu kənd Ərdəbilin 26 km şimal-şərqində olub Ərdəbil-Astara şose yolundan 2 km kə-

nardadır.

26. "İrانی xaraba qoyan"- Bu, Mir Mustafa xanın tufənginin adıdır.

27. Ağac-Fərsəx və fərsəng də deyilir. Bir ağac təxminən 6 kilometrdir.

28. Turna döydü-Keçmişdə Azərbaycanda geniş yayılmış bir oyundur. Oyunda şah, vəzir, fərraş, bir də müqəssir olur. Oyunda iştirak edənlər aşıq atır. Aşıq alçı dursa, onu atan adam şah olur. Əgər toxan dursa, onu atan şəxs vəzir olur. Aşıq bik durduqda onu atan adam fərraş, cık durduqda isə günahkar hesab edilir. Şahın əmri, vəzirin göstərişi ilə fərraş günahkarın əlinə müəyyən miqdarda turna vurur. Turna kətan parçadan çəkilmiş dəyənəkdir.

29. Ənbəran-Ərdəbilin 30 kilometr şimalında böyük bir kənddir. Yuxarı və Aşağı Ənbəran adı ilə iki hissədən ibarətdir. Aşağı Ənbəran ilə Yuxarı Ənbəran arasında iki kilometr məsafə vardır. Ərdəbil-Nəmin dağ şose yolu üstündədir. Lənkəran rayonunun Şaqləsər kənd sovetində olan Separadi kəndinin cənubunda keçmişdə Amburanı adlı bir kənd də olmuşdur.

30. Riyal-İranda gümüş puldur. 10 riyal 1 tüməndir. Bu hesab ilə Mirzə Əhmədin bəhs etdiyi dövrdə bir riyal 30 qəpik rus pulu dəyərində imiş.

31. Təliqə-Divanxana və ya digər idarə tərəfindən verilən rəsmi kağızdır.

32. Pənabadi-Qarabağda Pənabadi adlanan Şuşa qalasında Pənabadi tərəfindən kəsilmiş gümüş puldur. Xalq arasında panabad deyilir. XIX əsrin ikinci yarısında 1 pənabadi 16 qəpik rus pulu, yarım riyal İran puluna bərabər olmuşdur.

33. Tərəssül-Keçmişdə İran və Azərbaycan məktəblərində müxtəlif ünvanlara məktub yazmaq qaydalarını öyrədən dərslik, kitab olmuşdur.

34. "Came-i Abbasi" ("Abbasın məcmuəsi") şiə məzhəbi prinsipləri əsasında yazılmış fiqh kitabıdır. Əsərin müəllifi Şeyx Bəhaüddin Amili səfəvilərdən II Şah Abbas zamanında (1642-1667) yaşamış alimlərinəndir.

35. Gilan-İranda şimalında Xəzər dənizi sahilində tarixi vilayət.

36. Rəşt-Gilan vilayətinin mərkəz şəhəri.

37. Kəskər-Şimali İranda Fumən şəhristanına daxil olan bir kənddir.

38. Batman-Ağırlıq ölçüsüdür. Müxtəlif vaxtlarda ayrı-ayrı ölkə vilayətlərdə müxtəlif vəzndə olmuşdur. XIX əsrin birinci yarısında Talışda bir batman 10 girvəngəyə və yaxud 4 kiloqrama bərabər olmuşdur.

39. Tümən-İranda pul vahididir. XIX əsrin birinci yarısında Mirzə Əhmədin rəvayət etdiyi hadisələr zamanı bir tümən 3 manat rus pulu dəyərində olmuşdur.

40. Xarvar (Xalvar). Ağırlıq ölçüsüdür. Xərbar farsca eşşəkyükü deməkdir. Müxtəlif dövrlərdə, ayrı-ayrı vilayətlərdə öz ağırlığına görə fərqli olmuşdur. Talışda XIX əsrin birinci yarısında 400 kq-a (25 pud) bərabər idi.

(ardı var)

XX ƏSRİ 20-30-NƏ SORONƏDƏ TOLİŞİ ƏDƏBİYOT

(əvvəlş səh. 6-də)

De Dədə Zulfuqari pekardə ruşnə bə-
çəy didor şə Tofiq İlhom, Şəkər Aslan,
Əhəd Muxtar, S.Cavanşir, Huccətulla...
haliyədə dəçəy ruşnə niyəstədə Vəlişah,
Məsudi Devran, Əli Nasir, Xanəli Tolış,
Rza Musa, Mirtəği Xilqət, Nəriman Əğ-
zodə, Əsqəri Fikrət, Malik Şərif, Talibi
Şahan, Əhmədi Sohrab, Şahmirzə Tolış-
xun, Diləsut, Səftər, Qəzənə, Əbdul Rza,
Bəxtiyar Ruşin, Mehman Qaraxanizadə,
Camal Lələzadə, Zabil Mədəj i. c. tolışə
şairon, çə Dədə Zulfuqari koy dəvom
kardedən.

İm çə Dədə Zulfuqari zəhməti təntə-
nəy!

Zulfuqar məktəbi tojə mərhələdə,
esətnəni tolışə poeziyədə əv bənə mənəvi-
yə rəhbəri tərənnüm bedə. Şair Vəlişah əy
"tolışə xəlqi çəş, əçəy kəş- por, şeərə dın-
yo çilinqə" hesab kardedə:

**Şeeri baş be Zulfuqar,
Xəlqi kəş be Zulfuqar,**

**Çəmə çəş be Zulfuqar,
Çəşmə ku bə honimon,
Əmə tolışonimon!(14, 6)**

Rəhmətşə Tofiq İlham Zulfuqari şeri-
yoti bo şairə nəslon şini- şəkə, anqivin-
şon zinedəbe:

**Zındəmon xəyri, şəri,
Hiçki bəmə nısrı.
Şairə Zulfuqari
Şeriyəti şonimon,
Əmə tolışonimon!(14,6)**

Rəhmətşə şair, publisist, tərcüməvən
Əhəd Muxtar bəştə bı ustodi poema həsr
kardedə, bəçəy şeriyəti pəyə gıymət doy-
də:

**Ki bənə vote Tolış qədəyə?
Tolış bəməno qıləy nənəyə,
Şinə bolıye, xosə inəyə,
Qədə nəvəyə, yolə dədəyə...
Tolışi fəxr Əhmədi zoəyə,
Zulfuqar Pensəj Əhmədzadəyə!.. (14, 7)**

72 sininə şair Xanəli Tolış bəy tolışə
şairon vədəbışı, ilhombidə rəhbər votedə:

**Tolışə şairon dədə Zulfuqar,
Mandəbiş, mandədəş vədə, Zulfuqar,
İlhomi ıstıku səydən, Zulfuqar,
Tolışə şairon, tolışə şeron. (14, 7)**

İstifadə bıə ədəbiyot:

- 1/ A. A. Bayrami. "Tolışə poeziyə le-
sı". "Tolışi sədo"q . 22.06.1993 .
- 2/ B. Həsənov. M. Talışlı. "Acı xatirə-
lər". "Leninçi"q .I. 01.10.1988
- 3/ C. Rəhmanov. "İlləri qovuşduran
körpü", "Tolışi sədo" q, I. N-17,
18.05.1993; 2. 20., 01. 06.1993
- 4/ Ə. Ağalarov. Ə. Əlişoğlu. "Lənkə-
ranlı hümmətçi", "Azərbaycan gəncləri"
q. 17.08. 1989.
- 5/ Əhəd Muxtar. "Tərcümə mənəvi
boredur", "Tolışi sədo"q. 08.06. 1993
- 6/ G. Məmmədzadə. "Yaddan çıxan-
lar", "Sovet Astarası" q. 27., 04.1989
- 7/ H. Ə.Məmmədzadə "Zulfuqar Əh-
mədzadə kimdir?", "Tolış" q. 15, 2002

8/ H. Tanqəruj. "Zulfuqar Əhməzadə".
"Tolışi sədo" q., 8,9.1993.

9/ Oruczadə İlqar "Zulfuqar Əhməzadə-
105", "Tolışi sədo" q. 29, 2003

10/ "Tarix hər kəsə öz qiymətini verə-
cəkdir". Z. Əhmədzadənin qızı Məriyət
xanımla müsahibə."Tolışi sədo" q.
29.06.1993

11/ Tehran Əlişoğlu. "Z.Əhməzadə-
nin şeir poetikasına dair". "Tolışi sədo" q.
1. 24. 06.07.1993; 2. 25 13.07.1993

12/ Z. Əhməzadə. "Poemon iyən şe-
ron", M. 1990. 13/

13/ Z. Əhməzadə. "Şeeron, tərcu-
mon, məktubon". 1992

14/ Z. Əhməzadə. /Pensəj/ "Vijniyə-
bə əsəron". Sankt- Peterburq, 2002

15/ Tolışi milliyyə Akademiyə əsəron,
I dəbastonə, 2011. səh.130-150

16/ Ə.Rəcəbov."Talış dilinin foneti-
kası"("Talışlar"), B. 1993, 2009

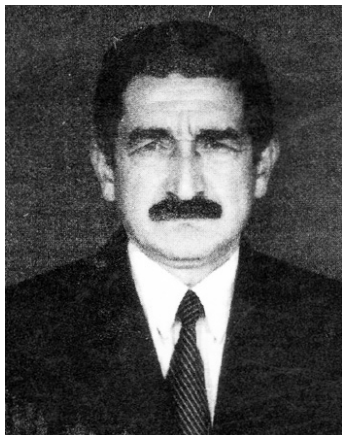
17/ "Azərbaycan gəncləri" qəzeti, 12
avqust 1989-cu il

18/ Musarza Mirzəyev "Müzəffər Nə-
sirli", "TS" N- 3, 20.02.1992// "TV",N-7,
iyul- avqust, 2001

19/ "Kızıl talış" № 1-63 (21.01.1931-
30.11.1931);

20/ "Sıə tolış" № 64-518 (05.12.1931-
18.02.1939)

Allahverdi Bayrami

RZA MUSAYEV

V I J N İ Ə Ş E R O N

SOR ESƏ

Bevəç omeydə sorisə sor esə!
Mıv hardəkəs , hardədəniş şor esə!

Bə hişq qınyə həni çəmə sel, Mırdov,
Çı bələku bə arş beşə colon ov.
İm ki kardedə? Bınışdəmon bəçəy lov!
Çə vaxti səhvən omeydən zor esə,
Bevəç omeydə sorisə sor esə!

Çı vişə i linq çəmə diədəbe,
Xəy-bərəkət dizədəbe, kiədəbe.
Moyon-mıvon həmmə çəmə seədəbe,
Keş ki bəbəy çə soron noşkor esə,
Bevəç omeydə sorisə sor esə!

Peşə polo, qumuşə most- mələğə,
Bə yod dənə tı jəy oxo bəy ləğə!
Dəvoə bırzi patə ıstı dil- cəğə,
Çəşon ku bən, quşonən bən kor esə,
Bevəç omeydə sorisə sor esə!

Kələm- pamadori bı di vardəkəs!
Hiç hişq nıbu ıstı inə çəşi ars!
Çəmə məhol dənəşone çok bə das!
Nun ni, bəhə lirtə pamador esə,
Bevəç omeydə sorisə sor esə !

Heyf çə rujon, məzə əbi, tuk əbi,
Bədə yaron dəçəy zələ çok əbi.
Əyən bızın, ıstı xunən pok əbi !
İnfarkt, iflic oqardə bə mor esə,
Bevəç omeydə sorisə sor esə! (s. 8-9)

ĞAZI DARD

Qırd bə çı penc-şəş qılə nosazi dard:
Telfoni dard, ruşnəso dard, ğazi dard!

Zımson ome, həvo xəyli sard bedə,
Əğilon ranq çı sardiku zard bedə,
Yolən, rukən "bənə jəji qırd bedə,"
Sori bə nav kam əkəşim az i dard:
İmsor ome çəy kutisə ğazi dard.

Okuşnedən ruşnon ha rujbəmiyon,
Bə ağu- ləxtə qinedə çəmə xun,
Fik bədə ni: maftul emə, pıxə sun;
Kambe bəqəm və-voşi, vavazi dard?
İmsor ome çəy kutisə ğazi dard.

Ve şo bimon, bəçəmə di ğaz omə,
Ezım səyku rəxəy həni con çəmə,
Ğaz nəvoybən, esə bəmon sasimə,
Hələ bə peşoy çı sardi- sazi dard:
İmsor ome çəy kutisə ğazi dard.

Ha tolışə, bə ğazi peşt dəməbast!
Pulışon səy, dənəşone tı bə dast,
Ezım bıstən, ambur bubu, ya uləs...
Sorbəşoron zyodə bedə ozo-dard:
İmsor ome çəy kutisə ğazi dard.
(s.10)

HA TOLİŞON

Çı har xəlği dəb heste,
Ənənə, məktəb heste,
Şinə-şəkə qəp heste,
Şimə bəştə çiçi şon?
Tolışon, ha tolışon!

Hıtəkəson eştən ha,
Bə osmonən peştən ha!
Bəy hitedən, beştən ha!
Kıvlətiədə bə ki şon?
Tolışon, ha tolışon!

Bəqəm məkənən yəndı,
Rost məvətən deyəndı.
Çol bıkəndən boyəndı!
İ nişon, hejo coşon,
Tolışon, ha tolışon!
(s. 13)

Səvon:

Rza Musayev"Konco mandış?"
Boku,"MBM",2004,75 səh.

ESƏ ZƏMİN KAŞTƏKƏS

Conbəşə boş anqulisə vaştəkəs,
İm zəmini zımsonədə kaştəkəs!

Poz dəşədə, poçə bəpe kardedəş,
Sili, zili, pəyni bə so vardədəş,
Ozo çiçə? Tı bo puli mardedəş!
Əştəni, əğili, jeni kiştəkəs,
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

Çı ro bəməşi, de Xido canq məkə,
Yanvarədə çəmə quşi danq məkə,
Şəxtə jəşə, həni Xido vanq məkə,
Deştə de kon boştə bələ niştəkəs,
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

Arserid, xomesin, senap, redamil,
Dəçəy təsiri çan kəson bən zəlil,
Çı qino soybe luzdəki ə tifil?
Cəvob bıda, korpə luzdə biştəkəs!
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

Çan toni səlyərkə sutə, zındəniş,
Bəti dıçobə məzəzi vindəniş.
Arserid zəhərey! Qəzet handəniş?
De dəvon ıştən bəştə lov niştəkəs,
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

Şəxtə ome, bı tərəfon dəvəte,
Jə təğoni çı zəmino pəvate.
Fırsəti be, zyodə qilon həvate.
Bə təği yonqo, lefi pəpuştəkəs!
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

Əmon bıdən, bıda əvəsor bubu,
Bə zəmini rahan bo, boxor bubu,
İm ıstı oxonə kaştə sor bubu!
Rohat bəbe im şeri niştəkəs,
Conbəşə boş, esə zəmin kaştəkəs!

(s.14- 15)

**Təsisçi :
Rafiq Cəlilov**

Tel.:+99470 909-85-90
E-mail: celilovrafiq@mail.ru
Qəzetin elektron variantını
talish.org
saytında oxuya bilersiniz

Redaksiyanın ünvanına göndərilən
əlyazmalar müəlliflərə qaytarılmır və
mətnlərə rəy verilmir.
Faktlara görə yalnız müəlliflər
məsuliyyət daşıyırlar.
Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi
uyğun gəlməyə bilər.

Qəzet Ədliyyə Nazirliyində
qeydə alınmışdır.

Qeydiyyat nömrəsi:3462

Tiraj: 1000

Hesab nömrəsi:
AZN üçün: "Bank of Baku"
ASC Yasamal filialı
Cəlilov Rafiq Şahrza oğlu
hesab nömrəsi 380100000159315
VÖEN 1700038881
kod 506322
müxbir hesab 0137010007944
S.W.I.F.T JBBKAZ22

US Dollars:
Jahlov Rafiq Shahrza oghlu ACC N
3811001000159315
INTERMEDIARY BANK
Standard Chartered Bank, New York
CORR. ACC. 3582023389001
SWIFT: SCBLUS33
BENEFICIARY BANK:
"Bank of Baku" OJS S.W.I.F.T. JBBKAZ22
Baku, Azerbaijan